Bankovnictví

Základy bankovnictví

Alena Lochmannová

Nakladatelství a vydavatelství
ComputerMedia®
Vzdělávání, které baví
www.computermedia.cz

Seznam témat

1. **Banky a bankovní systém** (str. 10–20)
   - Historie vzniku bankovnictví • Peníze • Banka a bankovní systém • Funkce bank • Druhy bank
   - Princip hospodaření banky

2. **Měnová teorie a politika** (str. 21–31)
   - Poptávka po penězích • Nabídka peněz • Rovnováha na trhu peněz • Inflace • Měnová politika a její nástroje

3. **Peníze a úrok** (str. 32–40)
   - Emise a oběh peněz • Peněžní zásoba a peněžní agregáty • Měnová unie • Úroková míra

4. **Struktura bankovního systému / Charakter bankovního systému v České republice** (str. 41–45)
   - Struktura a modely bankovního systému • Počátky bankovnictví na našem území
   - Vývoj bankovnictví u nás od roku 1990 po současnost

5. **Centrální bankovnictví** (str. 46–52)
   - Centrální banka, její postavení a cíle • Funkce a úloha centrální banky • Nástroje centrální banky
   - Nezávislost centrální banky • Česká národní banka

6. **Obchodní bankovnictví** (str. 53–59)
   - Podstata obchodní banky • Činnosti obchodní banky • Hospodaření obchodní banky • Druhy rizik a řízení rizik

7. **Bankovní produkty** (str. 60–74)
   - Charakteristika bankovních produktů • Základní členění bankovních produktů • Úvěrové bankovní produkty
   - Vkladové bankovní produkty • Platebně zúčtovací bankovní produkty

8. **Finanční a pojistné trhy** (str. 75–94)
   - Finanční systém a finanční trhy • Charakteristika a rozdělení finančních trhů • Peněžní trh • Kapitálový trh
   - Trhy s cizími měnami • Trhy drahých kovů • Burzovní trh • Pojistný trh a pojišťovnictví

9. **Mezinárodní bankovnictví** (str. 95–104)
   - Mezinárodní měnový systém • Měnové kurzy • Mezinárodní platební styk • Mezinárodní měnový fond
   - Světová banka • Evropská měnová unie

Banky a bankovní systém

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- pojednat o historické potřebě vzniku platidla (peněz) a bank
- popsat podstatu, podobu a základní funkce peněz
- vymezit základní právní nástroje, na základě kterých vzniká a kterými se řídí banka
- popsat bankovní systém státu a objasnit funkce a odlišnosti jednotlivých druhů bank
- vymezit základní bankovní operace

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **historii vzniku bank a bankovnictví**
- **základní pojmy jako jsou barter, platidlo, peníze, banka, kupní síla peněz, monetizace a demonetizace, depozita atd.; jejich význam a uplatnění**
- **historické poslání i současné funkce peněz**
- **podstatu instituce banka a základní právní nástroj, který vymezuje vznik a činnost banky – bankovní licenci**
- **podstatu a činnost bankovního systému státu**
- **funkce a druhy bank**
- **princip hospodaření banky a základní operace, které provádí**

Historie vzniku bankovnictví

Pokud bychom si udělali historický exkurz ke kořenům vzniku bankovnictví a jeho následnému vývoji, je třeba zmínit hned několik významných milníků.

Starověk

Obecně se začínají dějiny bankovnictví psát v období rozvoje oběhu peněz, kdy se začali objevovat první lidé, kteří se živili půjčováním peněžních prostředků a jejich směnou – tedy **peněžníci** a **směnárníci**. Nejstarší zmínky o těchto jedincích pocházejí z **Egypta**, **Babylónie** a **Asýrie**.

Starověké Řecko přineslo nové zaměstnání, tzv. **zkušebnictví mincí**, což se odrazilo v následném rozvoji **úschovy za poplatek** a **půjčování na úrok**.

Rovněž **starověký Řím** měl již **rozvinuté peněžnictví**, a to včetně používání poukázek znějících na drahé kovy.

Středověk

Ve středověku se ve velkých italských městech (která byla přirozenými obchodními centry celé Evropy), sbíhaly mince různého původu. Zkušebníci a směnárníci tak přijímali vklady a zprostředkovávali platby do jiných měst, prováděli zápůjční obchody i nákupy a prodeje zboží. V tomto období začínají vznikat **první obchodní společnosti** (ty zpravidla tvořili sdružení obchodníci, často z jedné rodiny), které se později označovaly jako **žirové banky**. Sloužily ke vzájemnému vypořádávání závazků mezi společníky prostřednictvím **převodů v obchodních knihách**.

Novověk

V období novověku byla založena první novodobá banka, a to roku **1609** v Amsterdamu – **Amsterdamská banka**, jejímž úkolem bylo měnit a z trhu stahovat nekvalitní mince. Vedle klasických vkladů prováděla také směnečné transakce, úvěry poskytovala až později.

Rozmach komerčního bankovnictví je ovšem spojen především s **Anglií**, kde si lidé ukládali své zlato a jiné cennosti u zlatníků, kteří jim vystavovali **stvrzenky**. Po zaplacení poplatku na úschovu dostali vkladatelé své zlato zpět. Stvrzenky později začaly obíhat místo zlata, které zůstávalo v sejfech zlatníků, kteří začali poskytovat úvěry a majitelům zlata vypláceli úroky.

POJEM

▸ SEJF/TREZOR

Pojmy ve významu **bezpečnostní schránka** na peníze, cenné dokumenty nebo šperky. Výrazy jsou odvozeny od anglického ***save*** (**chránit**) a ***treasure*** ['treʒ.ər] (**poklad**).

Zůstaneme-li v Anglii, není možné nevzpomenout slavnou dynastii **Rothschildů**, s jejímž jménem se pojí nejen úspěch, ale též pohádkové bohatství. Zakladatelem

Počátky bankovnictví

pravěk | starověk | středověk | novověk

První **platidla** byla používána již v **pravěku**. Z mladší doby železné jsou známé i mince – **zlaté keltské duhovky** (na obr. vpravo).

Prvopočátky bankovnictví jsou však datovány až do **starověku**, jsou spjaty **s rozvojem peněžních a směnárenských profesí**. V tomto období začaly vznikat prvotní ústavy, které braly do úschovy peníze majetnějších lidí.

▲ Budova staré amsterdamské radnice na obrazu holandského malíře Pietera Saenredama z roku 1657. Právě v ní byla v roce **1609** založena **Amsterdamská banka**.

WWW Rozšiřující informace k pojmům: **Amsterdamská banka, Rothschildové.** V internetovém vyhledávači (např. Google) zadejte řetězec: *Amsterdamská banka / Amschel Mayer Rothschild.*

tohoto slavného bankovního rodu se stal frankfurtský finančník **Amschel Mayer**, který si jméno **Rothschild** zvolil podle červeného štítu (*rotter schild*) svého rodného domu. Jako mladík odjel Rothschild do Hamburku ke slavnému bankéři **Jakobu Oppenheimerovi**, aby načerpal potřebné znalosti. Po svém návratu začal jako drobný směnárník v obchodě svého otce. Brzy se však vypracoval a působil jako obchodník se starými mincemi a starožitnostmi a později též jako správce značného majetku knížete Viléma Hessenského. Poté začal budovat svou mezinárodní finanční síť. Čtyři z jeho pěti synů postupně odešli do Londýna, Paříže, Vídně a Neapole zakládat banky, nejstarší syn převzal Frankfurt. Nejúspěšnější se stala právě ona anglická větev poté, co se v roce 1809 **Nathan Rothschild** usadil v londýnské ulici *St. Swithin´s Lane* (a na tomto místě dodnes sídlí banka nesoucí jeho jméno).

Amschel Mayer Rothschild

Rothschildové se podíleli jako finančníci na řadě důležitých projektů – financovali protinapoleonskou koalici, budování železničních tratí a těžkého průmyslu a jako věřitelé řady evropských vlád doslova hýbali dějinami. Pro zajímavost stojí za zmínku, že vlastnili také Vítkovické železárny. Bankovní dům N. M. Rothschild & Sons se v roce 1840 stal z pověření Bank of England jedním z obchodníků se zlatem a v souvislosti se zlatou horečkou založil své pobočky v Kalifornii a Austrálii. Více než století provozovali Rothschildové rafinerii britské královské mincovny, kde rafinovali a odlévali drahé kovy jak pro Bank of England, tak pro další významné mezinárodní klienty. Rovněž ve Francii zanechali hlubokou stopu, kdy pomocí systému půjček učinili francouzskou vládu prakticky závislou na jejich bankách, které vlastnili. Dodnes se ve Francii jméno Rothschild pojí s extrémním bohatstvím a výraz *le goût Rothschild* [lə gu Rotʃɪld] znamená velice okázalý způsob života. Mayer Amschel Rothschild byl v roce 2005 označen časopisem Forbes za sedmého nejvlivnějšího podnikatele všech dob a za **zakladatele mezinárodního finančnictví**.

Peníze

Než pronikneme podrobněji do samotné problematiky bank, bankovnictví či finančních trhů, je důležité si vymezit hlavní nástroj, který je základním stavebním kamenem všech peněžních či finančních systémů a trhů, tedy **peníze**.

Peníze chápeme jako aktivum, které je všeobecně uznáváno a přijímáno při placení za zboží a služby, případně při úhradě jiných závazků.

Všeobecnost, kterou daná definice obsahuje, reprezentuje skutečnost, že peníze jsou přijímány v zásadě všemi subjekty dané společnosti. **Všeobecná akceptovatelnost** vyžaduje především praktickou použitelnost většinou obchodujících. Důležité jsou však i další vlastnosti peněz, kterými je **homogennost** a **standardizovaná kvalita**, **schopnost uchovávání svých hodnot v čase**, **jednoduché přemísťování**, **důvěryhodnost**, která úzce souvisí s ekonomickou kvalitou peněz (především ve smyslu určité míry stability), a **kupní síla**.

Kupní síla peněz — SOUVISLOSTI

Kupní síla peněz představuje množství statků a služeb, které je možné při existujících cenách koupit, tj. směnit za peníze. Může dojít k její změně oběma směry.

Pokud **peníze ztrácí svoji kupní sílu**, snižuje se jejich důvěryhodnost, přestávají se používat ve směně a konečným důsledkem může být až návrat k **barteru** (tedy **směnnému obchodu**).

Typickým příkladem této situace je Zimbabwe, které v roce 2009 zahájilo využívání cizích měn, konkrétně amerického dolaru či jihoafrického randu, a to z důvodu hyperinflace tamější měny, která v roce 2008 činila závratných 500 miliard procent. V době vrcholu krize se zde běžně chodilo na nákup s plastovou taškou plnou peněz. K růstu cen pak docházelo dvakrát denně. Na obrázku vidíte původní zimbabwskou bankovku z roku 2008 v hodnotě 100 bilionů dolarů.

Podobně tomu bylo i v Německu v roce 1923. Němci tehdy chodili pro chleba s kufrem plným znehodnocených marek. Oproti Zimbabwe však měsíční inflace v Německu na svém vrcholu dosáhla „pouhých" 32 400 procent. Dosud největší hyperinflace spojená s významnou ztrátou kupní síly peněz byla v roce 1946 v Maďarsku, kde dosáhla v červenci daného roku výše 13 biliard procent.

Pochopitelně však existuje i situace opačná, kdy **může kupní síla peněz růst**. Tento růst na první pohled upevňuje důvěryhodnost peněz, nicméně ani ten není žádoucí, neboť pokles cen, který se běžným spotřebitelům může jevit jako velmi výhodný a pozitivní, je provázen řadou důsledků ve smyslu možného oddalování nákupů, problémů na straně výrobců a obchodníků, snižování výroby a růstu nezaměstnanosti.

Jak vznikl název „banka"? — Z DĚJIN

Na konci 13. století vysedával jeden z prvních členů italského rodu Medicejů, **Giovanni di Bicci de' Medici**, na dřevěné lavici před svým domem ve Florencii. K jeho lavici, která se italsky označuje ***banco***, přicházeli místní obchodníci, ukládali si u něj přebytky zlata a mincí. Medici jim jejich majetky uschoval a vydal stvrzenku protokolující, kolik si obchodník uložil. Jednalo se v podstatě o prvotní podobu dokumentů, které známe dnes pod názvy **směnka** či **šek**. Sám Medici pak peníze dále půjčoval ostatním obchodníkům a za své riziko si účtoval úroky. Založil tak nejen vlastní banku, ale díky pečlivému účetnictví a zcela novým finančním operacím získal nejvýznamnější klienty své doby, tedy krále i papežský dvůr. Dnes je historiky považován za **zakladatele moderního bankovnictví.**

Giovanni di Bicci de' Medici (busta, museum v Rimini)

V roce 1420 Giovanni předal podnik nejstaršímu synovi **Cosimovi** a činnost bankovního domu se rozšířila i za hranice dnešní Itálie. Medicejští se poučili z neúspěchů svých předchůdců (kteří ve Florencii ovládali finance o několik desetiletí dříve), jimž výrazně uškodila závislost na jednom či dvou významných dlužnících. Medicejové měli klienty po celé Evropě a stali se nejmocnějším rodem ve Florencii. Pozdější konflikt zájmů mezi vlastníkem a manažery filiálek (dnes se používá termín „problém pána a správce") přivodil bance nemalé ztráty. Manažeři filiálek se totiž odklonili od jedné z hlavních zásad prosazovaných Medicejskými, tedy diverzifikace klientů. Následoval úpadek s přispěním řady dalších aspektů, jako byla závislost na peněžích externích vkladatelů nebo pokles zisku z bankovních obchodů, přičemž pomyslným hřebíčkem do rakve banky byl vpád Francouzů do Florencie v roce 1494. Medicejští byli z města vyhnáni a jejich majetek byl zkonfiskován, a přestože později opět stanuli v čele Florencie, činnost své banky již nikdy neobnovili.

Na obrázku vpravo vidíte sochu **Cosima di Bicci de' Medici**. Nalezli byste ji v objektu Galleria degli Uffizi v italské Florencii.

SOUVISLOSTI

Různé formy komoditních peněz

Například v případě přímořských států se jednalo o **mušle**, v jiných geografických oblastech byly používány určité **kameny** či **kožené proužky**. Staří Římané preferovali **dobytek**, přičemž v této souvislosti vznikl pozdější název pro kovové peníze, tedy **pecunia** (latinsky *pecus* = *dobytek*). O **plátnu** starých Slovanů jsme se již také zmínili.
Zřejmě největším platidlem, jaké bylo kdy používáno, jsou **kamenné prstence** o velikosti více než 2 m v průměru, které se dochovaly na mikronéském ostrově Yap. ▾

Z DĚJIN

Odkud se vzal pojem „moneta“?

Jménem **Moneta** byla v římském Kapitolu označována bohyně **Juno**. Jméno je patrně odvozeno z latiny – ***monere*** znamená **připomínat, varovat**, ale je možné, že i z řečtiny – ***monérés*** znamená **jediná**. Bohyně **Juno Moneta** byla ochránkyní zásob a v chrámu, ve kterém byla uctívána, se razily římské peníze, konkrétně se jednalo o **zlatý aureus**.
Od jména Moneta se v řadě jazyků odvozuje pojem označující peníze – v angličtině ***money***, ve francouzštině ***monnaie*** [mɔnɛ], v němčině ***Münze*** – odtud pak i v češtině **mince**. Rovněž v italštině, ruštině a polštině znamená ***moneta*** minci.

Na obrázku vpravo vidíte zlatý aureus s podobiznou císaře Augusta Oktaviána (přibližně z období 27 př. n. l.). ▸

SOUVISLOSTI

Konec haléřových mincí v ČR

Jedním z podstatných důvodů vedoucích ke stažení **10** a **20 haléřových mincí** z oběhu na našem území byla jejich výrobní cena.
V obou případech výrobní náklady přesahovaly 20 haléřů. Ukončením emise těchto drobných mincí se tak nezanedbatelně snížily náklady na zajišťování výroby peněz.

Podstata a původ peněz

Než začaly být užívány peníze tak, jak je známe dnes, prošly poměrně dlouhým vývojem a řadou transformací svých podob.

Počáteční formou směny byla tzv. **barterová směna**, nebo zkráceně též **barter**, což byla přímá výměna statku za statek (prostá směna zboží). Jako taková byla ale velmi problematická, neboť taková směna předpokládá dvojí shodu potřeb. Pokud by například chovatel dobytka chtěl prodat maso a nakoupit brambory, pak by musel najít pěstitele, který by byl ochoten své brambory za jeho maso směnit. Problém by však nastal, pokud by pěstitel nechtěl maso, ale místo něj požadoval třeba hnojivo. Chovatel dobytka by musel nejprve směnit své maso za požadované hnojivo a to následně s pěstitelem plodin směnit za jeho brambory. Hovoříme pak o tzv. **zprostředkované směně**.

Protože barter byl opravdu složitý, postupem času se vydělily statky, které začaly platit jako univerzální směnný prostředek. Hovoříme o nich jako o **komoditních penězích** (někdy také **zbožových penězích**), které se staly prostředkem tzv. **naturální směny**. Mohlo se jednat o čaj, koření, olivový olej (což vždy záviselo na oblasti). Staří Slované používali jako komoditní peníze kousky plátna. Ze slova plátno pak vzniklo sloveso **„platit“** a podstatné jméno **„platidlo“**. Každá komodita užívaná jako zbožové peníze si nesla své výhody a nevýhody. Proto byly vymezeny základní požadavky na vlastnosti univerzálního směnného prostředku, kterými byla **dělitelnost**, **trvanlivost**, **stejnorodost** a **vysoká kupní síla**.

Těmto požadavkům nejlépe vyhovovaly **drahé kovy**, především pak **zlato**, které bylo nejen vzácné, ale také trvanlivé, dobře zpracovatelné a společností všeobecně přijímané. Později přišlo **období monetizace zlata**, kdy začalo být zlato převáděno do zákonných platebních hodnot, a začaly se razit **zlaté mince**.

Ani zlaté mince však nebyly bez chyby, především ve vztahu k jejich používání. Nehodily se totiž pro manipulaci s většími částkami při uchovávání a přepravě (zlato je těžké). Ve 20. století tak proběhl proces **demonetizace**, kdy došlo k nahrazování zlatých peněz v oběhu **papírovými bankovkami**.

Odkud se vzaly papírové bankovky?

SOUVISLOSTI

Různé země zaváděly své první bankovky různě. Například **v Číně** byl impulzem pro zavedení papírových peněz nedostatek mědi, která se užívala při výrobě mincí. K tomu došlo za vlády císaře **Hien Tsunga** v letech **806–821**, nicméně první bankovky prožily i své „horší“ dny, kdy byly po roce 1020 sužovány hyperinflací a veřejnost v ně ztratila důvěru. Kolem roku 1455 bylo jejich vydávání dokonce zakázáno.

První bankovky v Evropě byly vydány **v roce 1662 ve Švédsku**. To roku 1694 následovala Velká Británie, po ní Francie (1715), Rakousko (1762) a Španělsko (1782).
Devatenácté století pak bylo stoletím, kdy se bankovky staly legálním platidlem ve většině zemí tehdejšího světa.

Na obrázku vpravo vidíte podobu prvních čínských papírových bankovek. ▸

Mince jako takové se zachovaly dodnes, nicméně již neobsahují žádný drahý kov a náklady na výrobu mince v nominální hodnotě 1 Kč jsou nižší, než je tato nominální hodnota.

Bankovky se pohodlně přenášely a používaly, a tak se jejich užívání velmi rychle rozšířilo. Bankovky též splnily veškeré požadavky na univerzální směnný prostředek. Nicméně nutno podotknout, že podobu bankovek bylo vždy třeba chránit a je tomu třeba i nadále. Jelikož jsou bankovky považovány za zákonné platidlo, není možné, aby je vytvářely soukromé osoby, proto jsou vzácné a je třeba je ochránit prostřednictvím tzv. **ochranných prvků** (mají je i naše bankovky).

Poslední etapou ve vývoji peněz se staly **peníze uložené na účtech** ve formě vkladů, které jsou určeny buď k bezhotovostním převodům, nebo výběru z bankomatu. Jedná se o bankovní nebo také bezhotovostní peníze, které jsou uloženy na našich bankovních účtech a dnes jsou hojně využívány, neboť již byla překonána potřeba nosit s sebou v peněžence větší hotovost. V podstatě většina peněžních transakcí může být provedena bezhotovostně.

Zlatý standard

Z DĚJIN

V roce **1816** došlo ve Velké Británii k zavedení tzv. **zlatého standardu libry**, což znamenalo, že se centrální banka (Bank of England) zavázala vyměnit své bankovky kdykoli na požádání za zlato. Později Velkou Británii následovaly také další země, v Německu byl zlatý standard zaveden v roce 1871, ve Francii v roce 1878, v Japonsku v roce 1897 a ve Spojených státech v roce 1890.

Jako je tomu dodnes, i tehdejší papírové bankovky byly jen potištěné papíry, měly však svoji hodnotu danou množstvím zlata, za které byly směnitelné. V tomto kontextu je hovořeno o takzvaném **krytí zlatem**. Od roku 1934 byl za zlato směnitelný (jakožto měnová jednotka) pouze americký dolar, ostatní země upevnily své měny právě na něj, díky čemuž vznikl **systém pevných měnových kurzů**. Tento systém byl zakotven v systému označovaném jako **Brettonwoodský**, a to podle dohod z roku 1944, které byly uzavřeny v americkém městě Bretton Woods. **Jedna trojská unce 24 karátového zlata měla hodnotu 35 amerických dolarů. Zlatý obsah jednoho amerického dolaru tak činil 0,888671 gramu zlata.** (Pozn.: 1 trojská unce je 31,1034768 gramů.)

Zlatý standard měl posílit důvěru v bankovky, nicméně **Velká hospodářské krize** ve 30. letech 20. století způsobila jeho konec a mezinárodní finanční svět se stal složitější.

Po 2. světové válce zaujaly Spojené státy pozici vůdčí politické, vojenské a hospodářské velmoci (v této roli vystřídaly Velkou Británii). Tudíž i americký dolar nahradil britskou libru jako světovou měnu. Hodnota většiny národních měn byla vázána na americký dolar, tou dobou částečně směnitelný za zlato. Nicméně 70. léta přinesla ropnou krizi a v jejím důsledku růst mezinárodní inflace, díky čemuž nebylo možné vazbu dolaru na zlato udržet. **V srpnu roku 1971 prezident Richard Nixon oznámil ukončení směnitelnosti amerického dolaru za zlato, což znamenalo současně konec fungování zlata v peněžních operacích.**

◂ Pro lepší představu – obrázky dobových amerických bankovek vlevo názorně ukazují, jakými symboly bylo tehdy značeno jejich krytí drahým kovem. Bankovky **série Silver Certificate** (označené modrou pečetí) byly kryty stříbrem a bankovky **série Gold Seal** (se žlutou pečetí) byly kryty zlatem.

Funkce peněz

Peníze plní tři základní funkce – jsou **prostředkem směny**, **zúčtovací jednotkou** a **uchovatelem hodnot**.

1. **Peníze jako prostředek směny** – tato funkce spočívá v tom, že penězi můžeme platit za zboží a služby, případně hradit své závazky. Jako taková je z historického hlediska tato funkce nejstarší. Překonání barterové směny přineslo výrazné snížení transakčních nákladů, neboť již není nutné shánět jiný prostředek směny, protože v podstatě veškeré statky je možné zaplatit penězi.
2. **Peníze jako zúčtovací jednotka** – tato funkce spočívá v tom, že prostřednictvím peněz je možné vyjádřit hodnotu zboží, služeb, práce, zahraničních měn i jakýchkoli hmotných, nehmotných či finančních aktiv. Díky penězům je ekonomická kalkulace tedy jednodušší. Prostřednictvím peněz jsme dnes schopni ohodnotit nejen jakýkoli statek či službu, ale i výkonnost ekonomiky; a jednotlivé ekonomiky můžeme také porovnávat i mezi sebou.
3. **Peníze jako uchovatel hodnot** – tato funkce vyjadřuje, že majetek je možné držet i v podobě peněz. Peníze nám tak uchovávají kupní sílu do budoucna; nicméně pozor na vliv inflace! Pokud si dnes dáme doma pod polštář novou voňavou tisícikorunu a vytáhneme ji až napřesrok, bude to pořád ta samá bankovka, nicméně její reálná hodnota bude nižší – oproti roku předchozímu si za ni toho pořídíme méně, a to vždy ve vztahu ke konkrétní míře inflace.

Banka a bankovní systém

Banka jako instituce

Banky jsou **akciové společnosti** se sídlem v České republice, které v souladu se zněním *zákona č. 21/1992 Sb., o bankách,* přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry.

Jako vklad jsou chápány svěřené peněžní prostředky. Tyto prostředky představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu a vkladateli je za ně poskytován zpravidla úrok. **Úvěr jsou pak dočasně poskytnuté finanční prostředky, za které naopak platí klient úrok bance.**

Banka může pochopitelně vykonávat také další činnosti (např. investování do cenných papírů na vlastní účet, finanční leasing, platební styk a zúčtování, obstarávání inkasa a řadu dalších), má-li je povoleny v tzv. **bankovní licenci**.

SOUVISLOSTI

Transakční náklady

Transakční náklady představují takové náklady, které vznikají tehdy, když ekonomické subjekty směňují vlastnická práva a vynucují si vlastnická práva.

Jako takové je možné je podle **Roberta Charlese Olivera Matthewse** (skotský ekonom) dělit na **náklady „ex ante"** a **náklady „ex post"**:

- **náklady „ex ante"** jsou vynakládány na přípravu a uzavření dohody,
- **náklady „ex post"** na zajišťování či vynucování jejího plnění.

Do těchto nákladů jsou tedy zahrnovány náklady na vyhledávání kupujícího či prodávajícího, na vyjednávání, vypracování smlouvy, vynucení smlouvy (pokud ji partner nedodržuje) atd.

Transakční náklady si můžeme velmi názorně promítnout např. i do bártrového obchodu (prostá směna statku za statek). Zajištění samotné směny při požadavku dvojí shody potřeb mělo mnohdy výrazné transakční náklady. Prodávající i kupující se prostě „museli najít", fyzicky se potkat. V období masového uplatňování bártrového obchodu neměli noví obchodníci prakticky žádné možnosti propagace (o sobě věděli jen ti zavedení, kteří na trhu a hlavních obchodních místech již dlouho působili).

WWW Rozšiřující informace k pojmům: **zlatý standard.** V internetovém vyhledávači (například Google) zadejte hledaný řetězec: *zlatý standard / krytí bankovek zlatem.*

Bilance banky

Z obecného pohledu **bilance banky** poskytuje informace o majetkové struktuře této instituce a o zdrojích krytí tohoto majetku.

Levá strana bilance zachycuje **aktiva**, pravá strana pak **pasiva**. Pravá strana bilance je také označována jako **závazky a kapitál**. Závazky představují cizí zdroje, kapitál zdroje vlastní.

Každá bilance musí být vždy účetně vyrovnaná, což znamená, že **celková suma aktiv se rovná celkové sumě pasiv**.

- **Rozvahová aktiva banky** – mezi ně patří pokladní hotovost a pohledávky vůči centrálním bankám, finanční aktiva, úvěry a jiné pohledávky, zajišťovací deriváty s kladnou reálnou hodnotou a účasti v přidružených a ovládaných osobách.
- **Rozvahová pasiva banky** – ta je možné členit na **vlastní** a **cizí**. Mezi rozvahová pasiva řadíme vklady, úvěry a ostatní finanční závazky vůči centrálním bankám, finanční závazky k obchodování, resp. v reálné hodnotě vykázané do zisku/ztráty, finanční závazky naběhlé hodnotě, rezervy, základní kapitál, rezervní fondy a ostatní fondy, emisní ážio, fondy z přecenění a ostatní oceňovací rozdíly a nerozdělený zisk.

Kromě obchodů, které jsou zachycovány v rozvaze banky, však banky provádějí i takové obchody, které představují **budoucí pevnou či potenciální pohledávku nebo závazek**. Ty se v bilanci banky přímo neobjevují, ale jsou vykazovány v rámci tzv. **podrozvahy**, tedy jako **podrozvahová aktiva** a **pasiva**. Jedná se o:

- poskytnuté a přijaté přísliby a záruky, poskytnuté a přijaté zástavy, pohledávky a závazky z pevných termínovaných operací, pohledávky a závazky z opcí, pohledávky a závazky ze spotových operací a hodnoty předané a převzaté do úschovy, správy, uložení a obhospodařování.

Výkaz zisků a ztrát pak ukazuje výsledky hospodaření banky za určité období.

POJEM

▸ BILANCE

Pojem **bilance** v těchto souvislostech znamená **rozvahu**.

POJEM

▸ DERIVÁT

Pojem **derivát** znamená z obecného pohledu **objekt vzniklý odvozením od jiného**.

SOUVISLOSTI

Finanční aktiva

Finanční aktiva se vykazují podle toho, za jakým účelem je banka drží. Rozlišují se:
– **finanční aktiva k obchodování** – mezi ně se zahrnují **i deriváty klasifikované jako zajišťovací**, **finanční aktiva v reálné hodnotě**, **finanční investice držené po splatnosti** a **realizovatelná finanční aktiva** (která zahrnují všechny dluhové a majetkové finanční instrumenty nepatřící do žádné z výše uvedených kategorií).

Emisní ážio

Jedná se o **rozdíl mezi emisním kursem a jmenovitou hodnotou akcií při jejich emisi**.

SOUVISLOSTI

Opce

Opce ve své podstatě představuje **předkupní právo** (pozor, jedná se opravdu pouze o právo, nikoli povinnost). Tím, že dojde k uzavření opce, získává kupující právo od prodávajícího koupit konkrétní podkladové aktivum za konkrétní cenu, a to v určitém termínu.

Od finančních derivátů se opce liší především nerovností stran. Kupující opce (v dlouhé pozici) má právo si vybrat, zda opci uplatní či nikoli, prodávající opce (v krátké pozici) podle toho pak musí nebo nesmí plnění uskutečnit. Z toho důvodu není hodnota opce na počátku nulová, ale kupující platí prodávajícímu tzv. **opční prémii**, která je kompenzací prodávajícímu za jeho znevýhodněnou pozici. Nicméně je zde možné zaznamenat tzv. **finanční pákový efekt**, tedy to, že opční prémie je výrazně nižší než hodnota podkladového instrumentu.

SOUVISLOSTI

Spotové operace

Spotové operace jsou někdy označovány také jako tzv. **promptní operace**.
Jedná se o nákup a prodej deviz za kurz aktuální v daném okamžiku s tím, že dodání a placení bude realizováno zpravidla do dvou pracovních dní.

Shrnutí kapitoly

- **Peníze** jsou aktivem, které je všeobecně uznáváno a přijímáno při placení za zboží a služby, případně při úhradě jiných závazků.
- **Kupní síla peněz** představuje množství statků a služeb, které je možné při existujících cenách koupit, tj. směnit za peníze.
- Peníze plní tři základní funkce: jsou **prostředkem směny**, **zúčtovací jednotkou** a **uchovatelem hodnot**.
- Peníze jako **platidlo** (tedy prostředek směny) prošly historicky dlouhým vývojem, od podoby **komoditních** (**zbožových**) **peněz** u barterového obchodu přes **mince** z drahých kovů až po **papírové bankovky**. Po určitou dobu byly peníze i **kryty zlatem** (či dalšími drahými kovy).
- **Banky** jsou akciové společnosti se sídlem v České republice, které přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry.

Souhrn

Souhrn

- K výkonu bankovních činností má banka **bankovní licenci**, která obsahuje jmenovité vymezení povolené činnosti, případně vymezení jejího rozsahu. O udělení licence rozhoduje centrální banka, kterou je v ČR **Česká národní banka**.
- Souhrn všech bankovních institucí v daném státě představuje **bankovní systém**. Bankovní systém ve svém užším pojetí zahrnuje pouze ty instituce, které se řídí zákonem o bankách (*zákon č. 21/1992 Sb.*). Ve svém širším pojetí však zahrnuje i další finanční instituce.
- Banky plní v podmínkách tržní ekonomiky celou řadu funkcí, přitom za ty nejdůležitější lze považovat **finanční zprostředkování**, **emisi hotovostních i bezhotovostních peněz**, **provádění platebního styku** a **zprostředkování finančního investování na peněžním a kapitálovém trhu**.
- Banky je možné dělit především **podle toho, na jaké služby se zaměřují**. Hovoříme tak o bankách univerzálních, retailových, wholesale bankách, stavebních spořitelnách, bankách hypotečních, investičních, rozvojových, akceptačních, depozitních, devizových, eskontních, komunálních, lombardních, splátkových a záručních nebo bankách žirových.
- **Cílem banky** je zajistit svou činností určitou rentabilitu (výnosnost, ziskovost) vložených prostředků při udržování určité likvidity a rizikovosti.
- K přehlednému zobrazení finanční situace banky slouží účetní výkazy, především tedy **rozvaha** (**bilance**) a **výkaz zisků a ztrát**.

Moje poznámky:

Náměty pro samostatnou práci

Náměty a tipy pro samostatnou práci

1. Znáte nějaké historické měny, s nimiž se platilo na našem území? Vyjmenujte je.
2. S ochrannými prvky našich bankovek byste již měli být obeznámeni z předmětů, které se věnovaly problematice finanční gramotnosti. Vyjmenujte a popište ochranné prvky našich bankovek. Je nějaký rozdíl mezi nominální hodnotou 100 Kč a 2 000 Kč ve vztahu k ochranným prvkům? Jak se nazývají např. následující tři ochranné prvky (viz připojené obrázky)?

a)

.....
.....
.....

b)

.....
.....

c)

.....
.....

3. Víte, kdo je vyobrazen na našich jednotlivých bankovkách? A víte, co je vyobrazeno na jednotlivých mincích? Uveďte vždy pro konkrétní nominální hodnotu.
4. Existoval v našem prostředí ještě jiný argument pro stažení haléřových mincí z oběhu kromě zmíněné výše výrobních nákladů mincí? Uvažujte především o vazbě ČR na Evropskou unii.
5. Při udělování bankovní licence ze strany ČNB musí být splněno hned několik podmínek (*§ 4, zákon č. 21/1992 Sb.*). Vyhledejte tyto podmínky a uvažujte nad každou z nich, proč je její splnění z hlediska udělení licence významné.
6. Přiřaďte jednotlivé země centrály k následujícím bankám působícím na českém trhu (do tabulky vpravo zapište k číslici názvu banky správné písmeno její domovské centrály).

Banka: **I.** Banky ING Bank N.V., **II.** Poštová banka, a. s., **III.** AXA Bank Europe, **IV.** Sberbank CZ, a. s., **V.** Oberbank AG, **VI.** COMMERZBANK Aktiengesellschaft, **VII.** Otevřená akciová společnost URSA Bank, **VIII.** Fio Banka, a. s.

Země: **a)** Slovensko, **b)** Belgie, **c)** Rusko, **d)** Nizozemsko, **e)** Česká republika, **f)** Německo, **g)** Rusko, **h)** Rakousko

I.		V.	
II.		VI.	
III.		VII.	
IV.		VIII.	

7. Zjistěte, co bylo hlavním důvodem pro československou měnovou reformu v roce 1953.
8. Vyjmenujte členské státy EU, které dosud nepřijaly společnou měnu euro. Dále zjistěte a vyjmenujte státy s trvalou výjimkou ohledně zavedení eura a také státy a území, které nejsou členy EU, ale přesto euro jako svou měnu používají.

Poznámka: V případě potřeby využijte k vypracování úkolů prázdný list papíru.

Měnová teorie a politika

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **možné pohnutky a důvody, které člověka vedou k poptávce po penězích**
- **pojmy z oblasti poptávky po penězích (transakční poptávka, opatrnostní poptávka, spekulativní motiv, náklady obětované příležitosti apod.) a také průběh křivky poptávky po penězích**
- **pojmy a problematiku z oblasti nabídky peněz, množství disponibilních peněz v ekonomice daného státu a faktory, které na nabídku peněz působí**
- **vztah poptávky a nabídky peněz, problematiku rovnováhy na trhu peněz, cenu jakožto výsledek působení tržní nabídky a poptávky**
- **podstatu inflace a deflace, jejich příčiny, druhy, vlivy a dopady na ekonomiku**
- **podstatu a stanovení tzv. indexu spotřebitelských cen**
- **měnovou politiku státu, její nástroje a cíle; měnověpolitické režimy, které jsou prostřednictvím centrální banky zaváděny a uplatňovány**

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- **pojednat o poptávce a nabídce peněz**
- **popsat křivku poptávky i nabídky peněz a vzájemný vztah mezi nimi**
- **vysvětlit příčiny, podstatu a následky inflace, její druhy**
- **objasnit, co je a na základě čeho je sestavován tzv. index spotřebitelských cen**
- **pojednat o nástrojích měnové politiky státu**

Poptávka po penězích

Podstata poptávky po penězích

V souvislostech pojednání o poptávce po penězích je nutné zdůraznit, že tuto poptávku nechápeme jako touhu lidí po penězích a bohatství, která je nekonečná a její analýza je spíše záležitostí oboru psychologie.

Poptávka po penězích **představuje** (obdobně jako je tomu u poptávky po jakémkoliv jiném statku či službě) **množství peněz poptávaných při určité ceně, tj. při určité úrokové míře.**

Poptávanými penězi jsou peníze, které si jednotlivé ekonomické subjekty přejí držet v co nejlikvidnější podobě, tedy buď v hotovosti, nebo ve formě vkladů na netermínovaných účtech.

Likvidnost

SOUVISLOSTI

Likvidnost představuje schopnost jednotlivých aktiv se rychle a bez výraznějších ztrát přeměnit na peněžní prostředky. Jedná se o tzv. **likviditu v užším slova smyslu** nebo také **absolutní likviditu**.

Nejlikvidnějším majetkem jsou **peníze v hotovosti** a **peníze na bankovních účtech**.

Pozor na záměnu s pojmem **likvidita** (!). **Likvidita** nebo také **likvidita v širším slova smyslu** či **relativní likvidita** vyjadřuje míru schopnosti uhradit v blízké budoucnosti své závazky.

Poptávka po penězích je tak přáním těchto subjektů držet určitou velikost peněžní zásoby, přičemž taková peněžní zásoba je v monetární ekonomii označována jako **peněžní zůstatek**. Ten může být buď **nominální** nebo **reálný**.

- **Nominální peněžní zůstatek** – o něm je hovořeno tehdy, jedná-li se o zásobu peněz bez přihlédnutí k cenám statků na trhu.
- **Reálný peněžní zůstatek** – v jeho případě je pak uvažováno o zásobě peněz ve vztahu k cenám, což znamená, že je brána v potaz kupní síla peněžního zůstatku.

Někdy je možné se setkat s pojmem **poptávka po peněžních zůstatcích**, který je vůči pojmu poptávka po penězích vnímán jako synonymum.

Již **J. M. Keynes** definoval **tři základní motivy poptávky po penězích**. Těmi jsou **transakční**, **opatrnostní/bezpečnostní** a **spekulativní motivy**, které formují tři dílčí druhy poptávky.

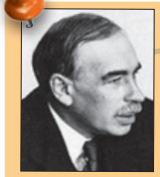

OSOBNOST

John Maynard Keynes

John Maynard Keynes (1883–1946) byl významný anglický ekonom, který svým dílem zásadně ovlivnil vývoj ekonomické teorie i hospodářské politiky 20. století. Keynes byl všestrannou osobností, studoval na Cambridgeské univerzitě nejprve matematiku a filozofii a posléze ekonomii (pod vedením hlavních představitelů neoklasické cambridgeské školy A. Marshalla a A. C. Pigoua). Pracoval ve státních službách, přednášel na King´s College, působil jako hlavní redaktor časopisu Economic Journal, v roce 1919 zastupoval britské ministerstvo financí na Versailleské mírové konferenci, kde se postavil proti výši válečných reparací uložených Německu. Podal demisi a po návratu na svoji alma mater napsal knihu *Ekonomické důsledky mírů*, v níž byl vůči výsledkům Versailleské konference velmi kritický, neboť se (zcela správně, jak se později ukázalo) domníval, že válečné reparace nutně povedou k ochromení německého hospodářství až k hospodářskému rozvratu Německa. Postupně si vybudoval pověst mezinárodně uznávaného odborníka v oblasti peněžního bankovnictví a peněžního oběhu. Řadil se k předním odpůrcům návratu k tzv. zlatému standardu, v roce 1940 se stal poradcem ministra financí Velké Británie a působil rovněž jako člen správní rady Bank of England. Svou profesní dráhu vždy spojoval se snahou o utváření hospodářské politiky.

WWW Rozšiřující informace k pojmu: **J. M. Keynes.** V internetovém vyhledávači (například Google) zadejte hledaný řetězec: *John Maynard Keynes.*

SOUVISLOSTI

Vytváříte finanční rezervy?

Opatrnostní motiv poptávky po penězích je spojen s vytvářením rezerv. Mít finanční rezervu, tj. dávat si takříkajíc „peníze bokem“, je výhodné, neboť v období nenadálých výdajů je možné ji ihned využít a neplatit vysoké úroky z případných půjček.

Rezerva, optimálně **ve výši tříměsíčních nákladů rodiny**, by vám měla být k dispozici, tudíž je třeba peníze uložit do takového finančního produktu, ze kterého je můžete vybrat okamžitě a bez sankcí.

Tyto tři dílčí druhy poptávky po penězích jsou definovány takto:

1. **Transakční poptávka** – vychází z logiky toho, že pokud roste důchod ekonomického subjektu, pak tento subjekt realizuje více transakcí, tedy více nakupuje. Je tedy možné konstatovat, že transakční poptávka závisí pozitivně na velikosti důchodu.
2. **Opatrnostní poptávka** – s transakční poptávkou je úzce spojen **opatrnostní motiv držby peněz**. Znamená to, že lidé mají tendenci (pro případ nepříznivé situace) držet více peněz, než odpovídá jejich předpokládaným výdajům. Náklady držby peněz, které nesou, jsou vykompenzovány pocitem klidu a relativní jistoty. Opatrnostní poptávka po penězích je tak představována dodatečnými penězi, které subjekty drží s cílem zabezpečit se proti neočekávaným událostem.
3. **Spekulativní poptávka po penězích** – tzv. **spekulativní motiv** je aktuálním v situacích, kdy dochází ke všeobecnému posilování přesvědčení, že úrokové sazby jsou nízké a z toho důvodu logicky v budoucnu porostou. Potom roste i spekulativní poptávka po penězích. Z jiného úhlu pohledu je možné spekulativní poptávku bez ohledu na její motiv (ať už se jedná např. o snahu diverzifikovat portfolio či snahu o připravenost k finančním investicím) definovat jako **snahu držet peníze jako aktivum, nikoli jako transakční prostředek**.

Křivka poptávky po penězích

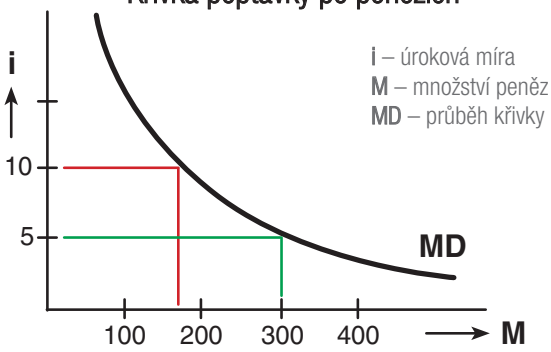

Křivka poptávky po penězích je klesající; vidíte to na obrázku vlevo. Klesající tvar odráží skutečnost, že množství poptávaných peněz roste spolu s poklesem ceny peněz a cenou peněz není nic jiného než úroková míra. Naopak roste-li úroková míra, ekonomické subjekty zpravidla snižují své peněžní zůstatky.

Toto chování souvisí s tzv. **náklady držby peněz**. Mít peníze doma v kasičce nebo na bankovním účtu znamená sice, že má subjekt k dispozici nejlikvidnější aktivum, nicméně právě taková aktiva nenesou úrok, případně úrok, který nesou, je zanedbatelný.

Proto říkáme, že subjektu vznikají **náklady obětované příležitosti** v podobě ušlého úroku, přičemž tyto náklady závisí na výši úrokové míry. Čím je vyšší, tím vyšší jsou i náklady držby peněz.

SOUVISLOSTI

Náklady obětované příležitosti

Náklady obětované příležitosti (někdy také označované jako **alternativní náklady**) jsou dány hodnotou jiné nejlepší varianty, která byla zvolena a realizována.

Příklad ve velmi zjednodušeném pojetí – rozhodnete-li se po dokončení studia studovat dále na úkor druhé možnosti, kterou byl pracovní poměr, pak mzda/plat z tohoto poměru bude nákladem obětované příležitosti, neboť právě této příležitosti jste se vzdali ve prospěch svého dalšího studia.

Náklady obětované příležitosti jsou pojmem, který nás z hlediska svého obsahu vede k uvědomění, že **„prakticky nic není zadarmo a vše vyžaduje určitou oběť“**. Však, jak řekl americký ekonom **Milton Friedman**: ***„There are no free lunches.“*** (*„Žádné obědy nejsou zadarmo.“*)

Nabídka peněz

Nabídka peněz představuje množství peněz, které jsou k dispozici v ekonomice.

Jako taková nabídka peněz zcela pochopitelně ovlivňuje výdajové chování domácností a firem (a tudíž agregátní poptávku).

Peníze jsou vytvářeny jednak ze strany centrální banky emisí hotovostního oběživa (tedy mincí a bankovek), jednak obchodní banky skrze poskytování úvěrů. Působení centrální banky na nabídku peněz je působení zvnějšku, proto takto formovaná nabídka představuje exogenní veličinu.

POJEM

▸ EXOGENNÍ

Pojem **exogenní** znamená **zevní / vyplývající z vnějších příčin**.

Ďáblova dílna — Z DĚJIN

Pro zajímavost, Adolf Hitler se za druhé světové války pokusil z radikálního nárůstu peněžní zásoby vytvořit zbraň a prostřednictvím nabídky peněz rozvrátit britské hospodářství. Hitler plánoval padělat takové množství britské měny (která měla být následně shazována z letadel na území britských ostrovů), že by, jak doufal, tento peněžní šok vedl ke znehodnocení britské libry a zhroucení britské ekonomiky. Němci akci nazvali krycím názvem **Operace Bernhard**.

Příběh speciálně vyškolené skupiny vězňů koncentračního tábora Sachsenhausen vybraných na padělání bankovek nepřátel Říše přibližuje film ***Ďáblova dílna***. Snímek ukazuje, jak v přísně střeženém místě pracují vězni (povoláním grafici, rytci a bankéři) na výrobě stovek milionů falešných liber a dolarů. Postupně se ale jejich dílna stává „zlatou klecí“, kde je o padělatele sice velmi dobře postaráno, ale jedinou cestou z této klece je cesta do plynové komory, neboť není v zájmu nacistů, aby se svět o tomto projektu dozvěděl. Film byl natočen podle vzpomínek **Adolfa Burgera**, jednoho (za dramatických okolností) přeživšího vězně tohoto tajného nacistického programu.

Vpravo vidíte falzifikát pětilibrové bankovky (operace Bernhard, Německo 1943). ▸

SOUVISLOSTI

Deflace a deflační spirála

Deflace jako opak inflace představuje **pokles celkové cenové hladiny**. Na první pohled by se vám mohlo zdát, že deflace je jevem pozitivním, nenechte se však mýlit. Deflace je něco, co ekonomiku ohrožuje, nikoli jí prospívá. V čem spočívá tedy její negativní efekt?

Dochází k ní např. tehdy, když je na trhu přebytek zboží (služeb) a zároveň absence peněz, které mohou být využity k jejich nákupu. **Dochází ke zvyšování hodnoty peněz**.

Například v situaci, kdy dojde k poklesu cen, mohou spotřebitelé očekávat pokračování tohoto procesu a své nákupy začnou odkládat. V důsledku snížení spotřebitelských výdajů dojde k poklesu agregátní poptávky a ekonomika nastoupí cestu dolů ve smyslu poklesu makroekonomického výstupu. Utlumená poptávka vede ke snižování výroby, cen, zisků, mezd, zaměstnanosti i vybraných daní, v reakci na to klesají investice, spotřeba i vládní výdaje, čímž se prohlubuje pokles poptávky a začíná se roztáčet **deflační spirála**. Nakupující kvůli nedostatku peněz čekají na další snížení cen zboží ...

Kvůli nízké poptávce jsou mnohé podnikatelské projekty ztrátové. Splátky dluhů, jejichž nominální hodnota není poklesem cen dotčena, se s klesajícími příjmy firem i domácností stávají tíživějšími a do problémů s finanční stabilitou se nakonec mohou dostat i banky, které úvěry poskytly. Ekonomika se ocitá ve spirále mířící stále k většímu ekonomickému poklesu.

SOUVISLOSTI

Taxflace

Je-li v ekonomice zavedeno progresivní zdanění, tj. růst daňového zatížení při růstu základu daně, může se negativním důsledkem inflace stát také tzv. **taxflace**.

Ta spočívá v tom, že čisté reálné příjmy spotřebitelů jsou snižovány nejen inflací, ale rovněž vyššími daněmi. Jestliže totiž spotřebitelům rostou v důsledku inflace nominální příjmy, může to pro ně znamenat přesun do daňového pásma s vyšší daňovou sazbou. Peníze jsou následně v ekonomice přerozdělovány ve prospěch státu a na úkor jednotlivců, což se odrazí v poklesu agregátní poptávky.

Inflace

Inflace představuje růst cen neboli zmenšování kupní síly peněz (pozor, nejedná se o snižující se kupní sílu lidí!).

Inflace působí tak, že **zmenšuje množství statků a služeb, které si mohou ekonomické subjekty koupit za peněžní jednotku** (tj. co si můžete koupit např. za jednu korunu). Nezmenšují ovšem pouze množství statků a služeb, které si mohou ekonomické subjekty za svůj důchod koupit, neboť inflace zvyšuje nejen ceny těchto statků a služeb, ale všechny ceny, tedy také mzdy, nájemné, úroky i ceny ostatních výrobních faktorů.

Ať už na inflaci pohlížíme jako na růst cenové hladiny nebo na pokles kupní síly peněžní jednotky, pokud dojde ke zdvojnásobení cenové hladiny, platí, že kupní síla peněžní jednotky klesá na polovinu.

Opakem inflace je **deflace**, která představuje snižování cen. Ve zdravé ekonomice je s ní možné se setkat pouze zřídka. Pokud inflace probíhá, ale její míra se postupně snižuje, je možné hovořit o tzv. **dezinflaci**.

Dezinflace

SOUVISLOSTI

Nízká míra inflace je žádoucím cílem ekonomické politiky, proto bývají snahy o dezinflaci její součástí.

Dezinflace představuje snahu o snížení míry inflace. Zpravidla je spojena s dočasným oslabením ekonomické dynamiky. Nicméně nic není zadarmo a platí to bez výjimky i pro dezinflaci. Tím, že dezinflace vyžaduje záměrné snížení tlaků vyvolávajících růst cen, tzn. snížení agregátní poptávky, oslabuje zároveň i podněty k růstu produktu. V tomto kontextu je tak hovořeno o tzv. **nákladech dezinflace**.

Proto je třeba při hodnocení účelnosti protiinflačních opatření srovnávat náklady dezinflace a přínosy plynoucí ze zpomalení inflace pro růst produktu ekonomiky.

Druhy inflace

Podle **prvotní příčiny** vedoucí k pohybu cenové hladiny je možné rozlišit dva typy inflace, a to **inflaci poptávkovou** (neboli **inflaci taženou poptávkou**) a **inflaci nabídkovou** (neboli **inflaci tlačenou náklady**).

- **Poptávková inflace** – jejím zdrojem je trvalý růst agregátní poptávky, který není doprovázen současným růstem potenciálního produktu (což je nejvyšší udržitelný výkon ekonomiky za podmínek daného množství a kvality vstupů). Na straně ekonomických subjektů tak roste ochota spotřebovávat větší produkt, než ekonomika vytváří. Toto je následně kompenzováno růstem cenové hladiny. Příčiny růstu agregátní poptávky je možné spatřovat například v expanzivní rozpočtové politice, a tedy růstu vládních výdajů, případně expanzivní monetární politice centrální banky (podrobněji viz str. 46). Poptávková inflace se projevuje především za situace, kdy se ekonomika nachází na úrovni potenciálního produktu.
- **Nabídková inflace** – je zapříčiněna růstem nákladů firem, který může být vyvolán růstem nominálních mzdových sazeb, které rostou rychleji než produktivita práce (případně také růstem cen surovin a energie atd.).

Poptávková inflace

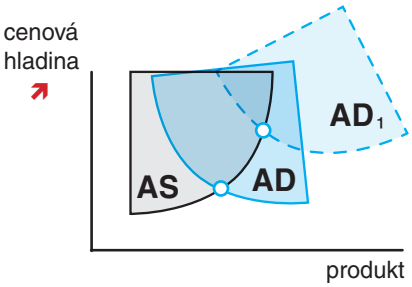

AS – agregátní nabídka
AD – agregátní poptávka
AD_1 – agregátní poptávka v nové pozici

Nabídková inflace

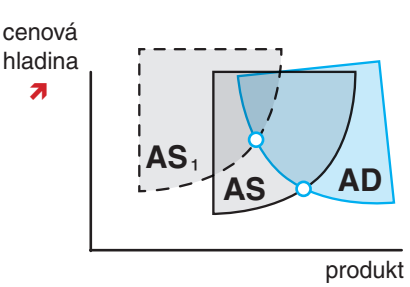

AS – agregátní nabídka
AD – agregátní poptávka
AS_1 – agregátní nabídka v nové pozici

Peníze a úrok

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- pojednat o penězích a měně, vymezit mezi těmito pojmy významový rozdíl
- vysvětlit problematiku emise peněz, pojednat o významu a užití cenných papírů
- popsat podstatu bezhotovostních peněz
- pojednat o peněžních zásobách a peněžních agregátech
- objasnit problematiku měnové unie
- pojednat o úrokové míře, jejích typech a užití

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **důvody, proč společnost/stát používá peníze, co je tzv. emise a oběh peněz**
- **významový rozdíl mezi pojmy peníze a měna a dále technické a ekonomické znaky měny**
- **kdo je oprávněn emitovat (vydávat) příslušnou měnu**
- **co jsou cenné papíry a k čemu slouží**
- **podstatu tzv. bezhotovostních peněz a bezhotovostních rezerv banky**
- **problematiku peněžních zásob a co představují peněžní agregáty**
- **proč vznikla měnová unie a jaké je její poslání**
- **co je úroková míra, jaké jsou její typy a k čemu slouží a také co představuje jednoduché a složené úročení**

Emise a oběh peněz

Jak již bylo naznačeno v předchozích kapitolách, o vynálezu peněz lze smýšlet jako o jednom z vůbec nejvýznamnějších vynálezů v historii lidstva. Byl to právě vznik peněz, který umožnil dynamický rozvoj výroby a usnadnil směnu finálních výrobků a služeb.

Je tedy evidentní, že vývoj každé společnosti si dříve či později žádá existenci peněz, bez nichž by společnost ekonomicky zakrněla a stagnovala na úrovni primitivní směny.

Podstata a znaky měny

Pozor, nelze zaměňovat pojem **peníze** za pojem **měna**, není to totéž.

Zatímco peníze jsou cokoli, co je běžně akceptováno jako prostředek směny, měna představuje peněžní jednotku konkrétního státu.

Každá měna má své **znaky**, které je možné členit na **technické** a **ekonomické**. Jedná se o znaky, které slouží k charakterizování jednotlivých měn a zároveň k rozlišení různých měn.

A) Technické znaky měny:

Mezi technické znaky měny je možné zařadit **název měny**, **hotovostní druhy včetně dané nominální struktury**, **dělení a kumulaci základní měnové jednotky**, **výlučnost měny** a **způsob stanovení měnového kurzu**.

- **Název měny** – je jasným znakem, jako příklad nám poslouží například *česká koruna*, *euro* nebo *britská libra*.
- **Hotovostní druhy** – představují **mince** a **bankovky**, přičemž ve vztahu k příslušné nominální struktuře se základní měnová jednotka dále dělí na menší jednotky a zároveň se používají určité násobky základní nominální jednotky.
- **Dělení** – může být na desetiny či poloviny atd., a **kumulace** na desítky, sta, tisíce atd. Obecně přitom platí, že u silnějších měn je významnější dělení než kumulace, což v praxi znamená, že se měna běžně používá v nízkých nominálních hodnotách. Naopak slabší měny se vyznačují kumulací, kdy se měna vyjadřuje ve vyšších nominálních jednotkách (často tisících ač milionech).
- **Výlučnost měny** – se vztahuje k její funkci zákonného platidla na daném území, kdy na určitém území musí být akceptována pouze určitá měna.
- **Způsob stanovení měnového kurzu** – představuje možnosti stanovení hodnoty měny ve vztahu k ostatním měnám, respektive vyjadřuje současně i vztah dané měny ke zlatu.

Technické (a také ekonomické) znaky naší měny – koruny české – jsou podrobněji zmíněny v infoboxu souvislostí na straně 33.

SOUVISLOSTI

Konvertibilní a nekonvertibilní měna

Konvertibilita měny představuje **její směnitelnost**, tedy to, že je měna plně směnitelná s ostatními měnami v určitém kurzu, který je buď tržní, nebo pevně fixovaný na jinou měnu.

Konvertibilita může být **úplná**, **vnitřní** (směnitelnost pro rezidenty, tedy osoby usídlené v daném státu) nebo **vnější** (směnitelnost pro cizince).

Pochopitelně existují rovněž **nekonvertibilní měny**, k nimž po druhé světové válce až do 1. ledna 1991 patřila například i československá koruna.

Za **plně konvertibilní měnu** považujeme tu měnu, která je směnitelná všude na světě. Jedná se například o **americký dolar**, **euro**, **japonský jen** či **britskou libru**.

▲ Jen pro vaši představu, ilustrační obrázek zachycuje naši původní měnu – **korunu československou** (vlevo lícovou stranu mince 1 Kčs a vpravo rubovou stranu mince 5 Kčs). Tato měna tedy byla ve své době nekonvertibilní, volně nesměnitelná. Zajímavostí je, že motiv z lícové strany mince 1 Kčs se plných 35 let nezměnil (od 2. 9. 1957, kdy byla vydána, až do 31. 12. 1992, kdy společná československá měna rozpadem federativního státu zanikla).

B) Ekonomické znaky měny:

Vedle technických znaků jsou rozlišovány ještě znaky ekonomické, které jsou spojeny s ekonomickými podmínkami dané měny. Mezi ně je možné zařadit:

- **charakter emise peněz** – tedy to, jakými způsoby jsou vydávány a stahovány peníze z oběhu,
- **způsob zajištění měnové stability** – tedy to, kdo a jakým způsobem (a také do jaké míry) zajišťuje stabilitu měny.

Hotovostní peníze

Hlavním druhem hotovostních peněz jsou ve vyspělých tržních ekonomikách **bankovky**, které jsou emitované centrální bankou. Zde lze tedy hovořit o tzv. **emisním monopolu**. Do oběhu se dostávají hotovostními výběry bank z účtů rezerv u centrální banky, ve výjimečných případech pak mohou být bankám poskytnuty hotovostní úvěry od centrální banky. Do rukou nebankovních subjektů se pak bankovky a mince dostávají především prostřednictvím hotovostních výběrů z účtů.

Vedle bankovek jsou tedy v oběhu také **mince**, které ovšem neobsahují drahý kov – je třeba je odlišovat od příležitostně vydávaných **pamětních mincí**. Jsou emitovány centrální bankou nebo ministerstvem financí. Jejich nominální hodnota je nízká a z hlediska celkového množství peněz v oběhu nedisponují významnější rolí.

Ke krytí schodku státního rozpočtu je využíváno emisí **státních cenných papírů**, které zpravidla nakupují bankovní a nebankovní subjekty a u nichž nemá centrální banka povinnost zpětného výkupu. Přitom je navíc přímé úvěrování státního rozpočtu obvykle zakázáno, což však v konečném důsledku neznamená, že schodky rozpočtu nemohou mít inflační vliv, neboť právě při odkupu státních cenných papírů centrální bankou také dochází k emisi nových peněz (hovoříme o tzv. **monetarizaci státního dluhu**).

Pamětní mince

SOUVISLOSTI

Bankovní řada České národní banky schvaluje emisní plány **emisí zlatých a stříbrných pamětních mincí**. Jejich návrhy jsou vybírány ve veřejných anonymních soutěžích. Od roku 1993 jsou každoročně vydávány pamětní stříbrné mince, jejich emise navazuje na tradici pamětních mincí vydávaných v bývalém Československu.

V letech **1995 – 1999** byly vydávány **sady zlatých mincí s náměty z české historie**, v letech **2001 až 2005** bylo vydáno **deset zlatých mincí**, kterými ČNB představila veřejnosti **význačné architektonické památky** z různých českých a moravských regionů, a které se staly vyhledávaným numismatickým materiálem. Na tento cyklus pak navázalo v letech **2006 až 2010** vydání **deseti zlatých mincí**, kterými ČNB představila veřejnosti **význačné kulturní památky technického dědictví**, v letech **2011 – 2015** bylo cílem **emise pamětních mincí** představit veřejnosti **význačné mosty**, které byly v průběhu osmi staletí postaveny na našem území, a v letech **2016 až 2020** směřuje **cyklus deseti zlatých mincí** k cíli představit veřejnosti různá **architektonická řešení hradů**, které byly v průběhu několika staletí postaveny na našem území.

Ročně jsou (a budou) vydány dvě mince s předpokládanými termíny emise v květnu a v říjnu. Například **25. října 2016** vydala Česká národní banka druhou **zlatou minci z tohoto cyklu Hrady**, jejímž tématem je hrad **Bezděz**. Mince byla ražena ze zlata o **ryzosti 999,9** a byla vydána ve dvojím provedení, v běžném a špičkovém – proof (viz obr.), které se liší povrchovou úpravou a provedením hrany. U mincí špičkové kvality je pole mince vysoce leštěné a reliéf je matován, hrana je hladká.

SOUVISLOSTI

Technické a ekonomické znaky koruny české

Podle obecného členění v hlavním textu této kapitoly je možné u české koruny stanovit následující znaky:

- **Název měny** – je koruna česká, zkratkou se značí Kč, v mezinárodním pojetí pak zkratkou CZK.
- **Hotovostní druhy české koruny** – jsou bankovky a mince, jejich nominální struktura je následující. U mincí rozlišujeme 1 Kč, 2 Kč, 5 Kč, 10 Kč, 20 Kč a 50 Kč. U bankovek rozlišujeme 100 Kč, 200 Kč, 500 Kč, 1 000 Kč, 2 000 Kč a 5 000 Kč.
- **Dělení** – co se něj týče, koruna česká se dělí na sto haléřů (dodnes si v obchodech můžete všimnout haléřových položek, stejně tak na svých běžných a spořicích účtech při připsání a též zdanění úroků).
- **Kumulace základní měnové jednotky** – je na desítky, sta a tisíce.
- **Výlučnost** – dle *zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance*, je koruna česká peněžní jednotkou v České republice.
- **Kurz devizového trhu** – stanovuje Česká národní banka v návaznosti na monitorování vývoje měn na mezibankovním devizovém trhu.

- **Charakter emise** – na **hotovostní formu** emise peněz má výhradní právo Česká národní banka, což znamená, že pouze ona vydává bankovky a mince, spravuje zásobu bankovek a mincí, stahuje a vyměňuje poškozené bankovky a mince. Stejně tak je to opět pouze Česká národní banka, kdo může prohlásit bankovky a mince za neplatné. **Bezhotovostní forma emise peněz** probíhá nejčastěji formou poskytování úvěrů, což ovšem vedle České národní banky dělají i obchodní banky.

Bitcoin

ZAJÍMAVOST

Čím dál častěji můžete kolem sebe slýchat skoro až magické slovo **„bitcoin“**. Jedná se o **digitální měnu**, která byla vytvořena v roce 2009 a jejím autorem je **Satoshi Nakamoto** (ve skutečnosti se jedná o pseudonym).

Je to v podstatě nový druh peněz, který nelze padělat či znehodnotit inflací. Na rozdíl od většiny měn není bitcoin závislý na důvěře v jejího vydavatele. Pro provádění transakcí je využívána distribuovaná databáze napříč přístupovými body peer-to-peer [ˌpɪətəˈpɪə] sítě. Bitcoin umožňuje pseudonymní držení a převod měny. Zároveň je předem dané množství mincí v oběhu, tudíž není možné vyvolat umělou inflaci vytvořením jejich většího množství. Platby jako takové se odehrávají bez prostředníka (banky) za minimální nebo nulové poplatky. Od začátku roku 2015 můžete bitcoiny nakupovat v České republice na pobočkách České pošty i terminálech Sazky, přičemž právě i v ČR postupně přibývá kamenných obchodů a prodejen služeb, kde je možné digitální měnou bez problémů platit. V Praze nebo v Brně se tak například za virtuální měnu bitcoin bez problému najíte, v Karlových Varech si za bitcoin nakoupíte v trafice.

Mapu míst, kde je možné k platbě využít bitcoiny, naleznete na: **https://coinmap.org**.

SOUVISLOSTI

Není úrok jako úrok

Úrok je peněžitá odměna za půjčení peněz. Vždy ho nacházíme **ve vztahu mezi věřitelem a dlužníkem**:

- Pokud je **věřitelem banka** (tedy v situaci, kdy poskytuje banka dlužníkovi úvěr), je úrok odměnou bance za poskytnutí konkrétní jistiny.
- Na druhou stranu ale i **banka vstupuje v rámci tzv. pasivních operací do role dlužníka**, a to tehdy, kdy přijímá od svých klientů vklady. Úrok (který je ve srovnání s prvním zmíněným nepoměrně nižší) je pak odměnou vkladatele, klienta banky, který de facto vystupuje v roli věřitele a bance svěřuje své finanční prostředky.

SOUVISLOSTI

Nominální a reálné úrokové sazby

Nominální úrokové sazby jsou úrokové sazby uváděné explicitně (tedy výslovně) ve smlouvách o úvěru resp. vkladu.

Naproti tomu **reálné úrokové sazby** jsou nominální úrokové sazby **defluované**, tj. snížené o oslabení reálné hodnoty (tj. kupní síly) půjčované / vkládané peněžní částky během období, na které je půjčována / vkládána. Oslabení reálné hodnoty peněžní částky za dané období je rovno inflaci za toto období.

SOUVISLOSTI

Kdy si půjčit?

Již víte, že není úrok jako úrok, a proto je třeba důsledně zvažovat, kdy využít možnosti půjčit si cizí volnou likviditu.

Obecně platí, že **pokud si půjčujete, měl by vám statek či služba, na které půjčenou likviditu vynaložíte, sloužit déle, než budete splácet úvěr**. Jet na dovolenou v létě je sice hezké, ale je třeba si uvědomit, že za dva týdny strávené u moře dost možná budete platit další dva roky.

Úroková míra

Úrok představuje odměnu za poskytnutí finančních zdrojů.

Standardně se s ním setkáváme v situaci, kdy nemáme dostatečnou volnou likviditu (jinými slovy nemáme dostatek finančních prostředků), a tudíž přistupujeme k úvěru či půjčce od subjektu, který tuto likviditu má.

Zapůjčenou částku označujeme jako jistina, úrok je pak odměnou věřiteli za zapůjčení peněžních prostředků.

Jak již bylo uvedeno, jistina představuje částku, která byla půjčena jiné osobě nebo vložena do peněžního ústavu.

Pojmy úrok, úroková míra a úroková sazba

Je třeba ale důsledně rozlišovat další pojmy, kterými jsou **úrok**, **úroková míra** a **úroková sazba**.

- **Úrok** – je částka (v Kč), kterou věřitel obdrží po uplynutí určité doby od dlužníka.
- **Úroková míra** – udává výši úroku za určité období v procentech.
- **Úroková sazba** – je úroková míra vyjádřená desetinným číslem.

Někdy také bývá rozlišováno mezi **nominální** a **reálnou úrokovou mírou**.

- **Nominální úroková míra** – značí procentní přírůstek půjčené (nebo uložené) peněžní částky.
- **Reálná úroková míra** – udává, o kolik procent zboží je možné koupit více, jestliže toto zboží bylo na počátku období prodáno, získané peníze byly uloženy a na konci období vyzvednuty i s úrokem, a zboží bylo opět nakoupeno.

Základní charakteristika jednoduchého a složeného úročení

Jednou z již jmenovaných funkcí peněž je funkce **uchovatele hodnoty**.

Cílem každého uložení peněz na různé typy účtů je jejich zhodnocení; stejná logika platí, i pokud jsou někomu peníze půjčovány. Přitom je třeba mít na paměti, že peníze se časem znehodnocují, což je důsledek ekonomického jevu zvaného inflace.

Výpočty, které řeší problematiku současné a budoucí hodnoty peněz, jejich zúročení, spoření, atd., jsou předmětem **finanční matematiky**.

Již jste se seznámili s pojmy **úrok**, **úroková míra** a **úroková sazba**. Podstatný je ovšem také pojem **úrokovací období**.

- **Úrokovací období** – je časový úsek, na který je vázána úroková míra, respektive úroková sazba.

  Toto období je buď **roční** (**p. a.** – *per annum*), **pololetní** (**p. s.** – *per semestre*), **čtvrtletní** (**p. q.** – *per quartale*) nebo **měsíční** (**p. m.** – *per mensem*).

Dále je třeba si objasnit pojmy **úročitel** a **odúročitel**.

- **Úročitel** – je výraz, kterým se provádí **úrokování** (tj. budoucí hodnota).
- **Odúročitel** – je výraz, kterým se provádí **odúrokování** (tj. současná hodnota).

Typy úrokování se rozlišují **podle vztahu základního a skutečného období** a **podle času připisování úroků**.

1. **Úrokování podle vztahu základního a skutečného období** se rozlišuje na:
   a) **jednoduché úročení** – je typické tím, že vyplácené úroky se k původnímu kapitálu nepřičítají a dále se neúročí, přičemž úrokovací období je delší než doba úročení,

b) **složené úročení** – je naopak typické tím, že úroky se připisují k peněžní částce a spolu s ní se dále úročí, přičemž úrokovací období je kratší než doba úročení.

2. **Podle času připisování úroků** se rozlišuje:

a) **úročení polhůtní** (**dekursivní**) – úroky se platí až na konci úrokového období,

b) **předlhůtní** (**anticipativní**) – úroky se platí již na začátku úrokového období.

Délka roku je při samotných výpočtech vnímána buď jako **365 dní** (respektive **366 dní v přestupném roce**) nebo **360 dní**.

Standardy pro stanovení doby splatnosti jsou následující:

- **ACT/365** (**anglická metoda**) – založena na skutečném počtu dnů úrokového období a délce roku 365/366 dnů,
- **ACT/360** (**francouzská metoda**) – založena na skutečném počtu dní a délce roku 360 dnů,
- **30E/360** (**německá metoda**) – založena na kombinaci započítávání celých měsíců jako 30 dnů a délky roku jako 360 dnů.

Pojďme se nyní s jednochuchým a složeným úročením seznámit podrobněji.

Jednoduché úročení

Pokud je doba splatnosti vkladu či úvěru kratší než úrokovací období, používá se zpravidla **jednoduché úročení**.

Výpočet úroku (***u***) v případě jednoduchého úročení probíhá podle následujícího vzorce, kde ***i*** představuje úrokovou sazbu a ***n*** období.

$$u = K_0 * \frac{p}{100} * \frac{t}{360} = K_0 * i * n$$

Pro další dílčí výpočty je rovněž důležité znát označení počáteční a konečné jistiny, tedy:

K_0 ... počáteční hodnota peněz (počáteční jistina),

K_n ... budoucí hodnota peněz (konečná jistina).

Odvození vztahu současné a budoucí hodnoty peněz probíhá následovně:

$$K_n = K_0 + u$$
$$K_n = K_0 + K_0 * i * n$$
$$K_n = K_0 (1 + in)$$

Jako téměř každý příjem ekonomického subjektu i úroky z úvěrů či vkladů se musí zdanit daní z příjmu. Pro zdanění se používá srážková daň se sazbou 15 %.

$$K_n = K_0 (1 + i * n * 0{,}85)$$

Pojďme se podívat na několik modelových příkladů jednoduchého úročení, které zjišťují výpočet úročení, dobu uložení a sumu vypůjčené částky (jistiny).

Modelový příklad 1. – Výpočet budoucí hodnoty, úročení

Kolik korun obdrží pan Nový, pokud si u své banky uložil 15 000 Kč na 265 dní při úroku 3 % p. a.?

$K_0 = 15\,000\ Kč$
$i = 3\ p.a.$
$n = 265\ dní$
$K_n = ?$

1. Výpočet bez zdanění úroků:

$$K_n = 15\,000 \left(1 + 0{,}03 * \frac{265}{360}\right) = \underline{15\,331{,}25\ Kč}$$

2. Výpočet se zdaněním úroků:

$$K_n = 15\,000 \left(1 + 0{,}03 * \frac{265}{360} * 0{,}85\right) = \underline{15\,281{,}56\ Kč}$$

Při úložce 15 000 Kč pan Nový při úročení 3 % p. a. získá po zdanění 15 281, 56 Kč.

SOUVISLOSTI

Časová hodnota peněz

Časová hodnota peněz je založena na myšlence, že **peníze mají v různém okamžiku různou hodnotu**, což zjednodušeně řečeno znamená, že **hodnota peněz se v průběhu času mění**.

Vedle obecných preferencí investorů (vyšší výnos, nižší riziko) preferují investoři také stejné množství peněz dříve než později.

Obecně tedy platí, že stokoruna, kterou obdržíte dnes, má vyšší hodnotu než stokoruna, kterou obdržíte za rok. Jak je to možné? Současnou stokorunu můžete uložit, a tudíž bude úročena, zúročí se a za rok budete mít v reálu více než sto korun. Například při 3 % roční úrokové sazbě by se za rok zúročila na 103 Kč (a to je více než 100 Kč obdržených za rok, že ano). Částka 103 Kč tedy představuje tzv. **budoucí hodnotu** současné stokoruny.
Platí to ovšem též obráceně, tedy současná hodnota 103 Kč obdržených za rok je při dané úrokové sazbě jen 100 Kč.

Pamatujte tedy, že jedna koruna dnes má větší hodnotu, než jedna koruna zítra.

Hodnotu peněz v čase ovlivňuje především výše úroku. Přitom úročení kapitálu vychází z předpokladu již zmíněné investice, ze které má vlastník kapitálu následně výnos. Zároveň je zohledňována inflace (tedy znehodnocení peněz) a v jejím důsledku i míra rizika (jedná-li se například o úvěr), že částka nebude vrácena včas či v plné výši.

Chcete-li tedy spočítat, kolik budete mít na spořicím účtu, počítáte budoucí hodnotu peněz.

Naopak pokud chcete vypočítat, kolik musíte například uložit na účet, abyste získali v budoucím horizontu určitou částku, počítáme tzv. **současnou hodnotu peněz**.

Je však třeba mít na paměti, že pokud budete mezi sebou určité částky sčítat, odčítat nebo porovnávat, je třeba, aby jejich hodnoty byly vždy vztaženy ke stejnému časovému okamžiku. Při porovnávání není vůbec podstatné, k jakému časovému okamžiku bude hodnota peněz vztažena, podstatné je to, aby se jednalo o totožný časový okamžik.

Struktura bankovního systému / Charakter bankovního systému v České republice

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **podstatu a modely současných bankovních systémů**
- **počátky a historii bankovnictví na našem území**
- **vývoj bankovnictví po vzniku samostatné České republiky**

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- **pojednat o podstatě a institucích bankovního systému**
- **charakterizovat současné moderní bankovní systémy**
- **podrobněji pojednat o historickém vývoji bankovnictví na našem území od jeho vzniku až po bankovní systém samostatné České republiky**

Struktura a modely bankovního systému

Dvoustupňová struktura bankovního systému

Bankovní systém země je tvořen centrální bankou a sítí obchodních bank, dále pak jejich vzájemnými vztahy a vztahy k jejich okolí, ať už je tímto okolím míněn sektor domácností, podniky nebo zahraničí.

Moderní bankovní systém je ve vyspělých státech založen na **dvoustupňovém principu**. Ten spočívá v institucionálním oddělení makroekonomické funkce banky od funkce mikroekonomické, kdy:

- **první stupeň** (**makroekonomickou funkci**) zabezpečuje centrální banka,
- **druhý stupeň** (**mikroekonomická funkce**) je doménou komerčních bank.

Zatímco tedy centrální banka primárně usiluje o zabezpečení měnové stability (a s ní i stability cenové), obchodní či také komerční banky provádějí svoji činnost jako tradiční ekonomické subjekty, kdy jejich hlavním cílem je dosažení zisku.

Modely bankovnictví

Co se týče modelů bankovnictví, je možné rozlišit **model univerzálního** a **model odděleného bankovnictví**. V současných bankovních systémech jednoznačně převládá model univerzálního bankovnictví.

- **Univerzální bankovnictví** – tento model je typický tím, že bankám je v něm povoleno v rámci jedné instituce provádět jak komerční, tak investiční obchody.

  Mezi produkty komerčního bankovnictví přitom řadíme zejména přijímání vkladů, poskytování úvěrů nebo zprostředkování platebního styku.

  Mezi produkty investičního bankovnictví pak řadíme emisní obchody, obchody s cennými papíry, depotní obchody či zprostředkování fúzí a akvizic.

  Tento model je využívaný především ve střední Evropě, tj. také v České republice, typický je pak pro Německo, Rakousko a Švýcarsko.

  Výhodou tohoto modelu je široká nabídka služeb z pohledu klienta a z pohledu banky možnost rozložení rizika a snižování nákladů. Na druhou stranu je možné jistou nevýhodu spatřovat ve využívání informací o klientovi, dále je třeba uvažovat též o nedostatečné míře kontroly nákladů investičních obchodů, případně možnosti zmenšení konkurence a vytvoření oligopolu na bankovním trhu, což je možný výhled snižující efektivnost bankovnictví jako takového.

Oligopol — SOUVISLOSTI

Oligopol představuje takovou tržní strukturu, kdy na straně nabídky existuje v daném oboru pouze omezený počet subjektů, které zabírají většinový podíl nabídky. Nejznámějším příkladem českého státem vytvořeného oligopolu je například televizní trh nebo čeští mobilní operátoři. Specifickým typem oligopolu je pak **duopol**, který předtavuje tržní strukturu, kdy nabídku daného produktu na trhu tvoří (a zcela kontrolují) dva subjekty.

WWW Rozšiřující informace k pojmům: **podstata oligopolu.** V internetovém vyhledávači (např. Google) zadejte řetězec: *oligopol / duopol.*

Depotní operace — SOUVISLOSTI

Depotní operace jsou bankovními operacemi, jejichž podstatou je **úschova nebo správa cenných papírů pro klienta**.

Fúze a akvizice — SOUVISLOSTI

Fúze a akvizice chápeme jako nástroje organizační koncentrace.

- **Fúze** je dohodou podnikatelů o splynutí jejich podniků v jediný podnik.
- **Akvizice** představuje převzetí podniků na základě koupět a prodeje. Přitom toto převzetí může mít charakter jak převzetí přátelského (kdy nabyvatel informuje představenstvo cílové společnosti, které to přijímá), nebo nepřátelského převzetí (kdy nabyvatel neinformuje představenstvo nebo představenstvo převzetí odmítá).

Jak pro fúzi tak pro akvizici platí podmínka, aby **před jejich provedením existovaly samostatné podniky**. Fúze i akvizice pak mohou mít podobu horizontální integrace nebo vertikální integrace.

- **Horizontální integrace** – zasahuje do nové skupiny konečných produktů či služeb, podnikání je přesouváno nebo rozšiřováno do nových druhů podnikání. Pokud se jedná o příbuzné obory, hovoříme o příbuzné integraci, pokud dochází ke sdružení podniků rozdílných odvětví, pak se jedná o nepříbuznou integraci.
- **Vertikální integrace** – představuje přesun nebo rozšíření podnikání do oblastí, které slouží jako dodavatelské nebo odběratelské pro základní výrobky či služby.

Glass-Steagallův zákon

Tento zákon z roku 1933, (oficiálně označován jako *The Banking Act of 1933*) byl exekutivním (neboli výkonným) výnosem amerického senátu vypracovaným a předloženým demokratickými senátory **Carterem Glassem** a **Henrym B. Steagallem**.

Carter Glass

Zákon vešel v platnost v 16. 6. 1933, kdy jej podepsal americký prezident **Franklin D. Roosevelt**.

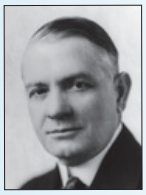

Henry Bascom Steagall

Zákon jako takový uložil bankám, aby se orientovaly buď na komerční nebo investiční bankovnictví, ve vazbě na značná rizika při spojení komerční banky a investiční banky, která odhalila analýza dobových problémů. Vedle tohoto tento zákon dále **zavedl pojištění vkladů** a **zakázal úročení běžných vkladů**.

Tento zákon byl za úřadování prezidenta **Billa Clintona** zrušen výnosem *Gramm-Leach-Bliley Act* z roku 1999, ale následně znovu obnoven za úřadu **Baracka Obamy** *Volckerovým předpisem*, který byl implementován v roce 2014.

- **Oddělené bankovnictví** – oproti univerzálnímu je tento model bankovnictví založen na institucionálním oddělení komerčního a investičního bankovnictví. Často jsou tak za typický příklad tohoto modelu označovány Spojené státy americké, po druhé světové válce se tento model stal typickým také pro Japonsko.

Bankovní systém (respektive bankovní soustava) fungují na základě existujícího ekonomického a právního systému daného státu.

Na bankovní soustavu pak působí řada různých faktorů od rozvinutosti finančního trhu a měnové stability přes vztahy mezi jednotlivými bankami až po způsob úrovně zapojení do nadnárodních organizací.

V České republice je od roku 1990 zavedena dvouúrovňová bankovní soustava, kdy první úroveň tvoří centrální banka (jako vrcholová instituce bankovního dozoru) a druhý stupeň pak banky obchodní, investiční a hypoteční spolu se spořitelnami.

Počátky bankovnictví na našem území

Vznik prvních českých peněz je možné datovat zhruba do druhé poloviny 10. století. Jednalo se o **stříbrné denáry**, které byly raženy za vlády **Boleslava I.** Denáry měly na našem území primárně nahradit oběh cizích měn, zejména pak keltských, byzantských a římských. Denáry se však používaly převážně pro potřeby dálkového obchodu, v domácím obchodě se příliš nerozšířily.

Za vlády **Přemysla Otakara I.** (v roce 1210) byl zaveden nový typ mince, kterým byl **brakteát**.

Významnou reformou bylo zavedení měny **groš** v roce 1300 za vlády **Václava II.**, což si vynutil prudký rozvoj řemesel a obchodu a ústup komoditních peněz a naturální směny jako takové. Mince byly raženy z kutnohorského stříbra v **centrální mincovně v Kutné Hoře**. Současně byla vydána první právní norma upravující pravidla monetární politiky; nesla název *Ius regale montanorum* (česky *Královské horní právo*). Tato norma stanovovala podmínky těžby a zpracování stříbra, ražby mincí a zakotvovala výlučné právo panovníka na těžbu stříbra a řízení peněžního oběhu v zemi.

Zlatý dukát Petra Voka z Rožnberka, 16. století

Až do 19. století bylo základem měny na našem území stříbro, nicméně přesto začal v roce 1325 **Jan Lucemburský** razit zlaté mince **florény** a později **Karel IV.** zlaté **dukáty**, přičemž tyto peníze nalezly uplatnění především v mezinárodním obchodě.

Husitské války přinesly potřebu krytí válečných výdajů, upadala těžba stříbra a peníze z ciziny začaly nahrazovat nedostatek české měny. Nápravu rozvráceného peněžního systému zajistil **Jiří z Poděbrad**, a to **znovuzavedením grošové měny**. Později **Ludvík Jagellonský** udělil (v roce 1519) privilegium na ražbu **tolarů** šlechtické rodině Šliků, především v návaznosti na postupné oslabování kupní síly grošů.

S nástupem **Habsburků** na český trůn přišlo též zavedení jednotné měny ve všech zemích monarchie. Samostatná peněžní politika v českých zemích tak byla zlikvidována, základem se stala **vídeňská hřivna**, ze které se razilo 12 **tolarů**.

Z DĚJIN

Kutná Hora a ražba mincí

Pražské groše, které se začaly v Kutné Hoře razit ve 13. století, patřily ve své době k nejstabilnějším evropským měnám. Pražský groš jako takový platil nejen na území celého království, ale užíván byl také v Polsku, Uhersku a Rakousku.

Dobová knižní kresba z 15. století zachycuje těžbu a zpracování stříbrné rudy v Kutné Hoře.

Mincíř (také **mincéř**; historický výraz pro řemeslníka, který se zabýval ražbou mincí) bylo v té době v Kutné Hoře opravdu požehnaně. Navíc v té době platilo, že mince musela být sama o sobě měřítkem ceny, musela obsahovat přesné množství stříbra a dalším stěžejním požadavkem byla její co nejdelší životnost.
Čisté stříbro, které do mincovny přicházelo, je ale samo o sobě měkké a v mincích by se rychle ohladilo, a tak se k jeho vytvrzení používala měď, která byla do slitiny přidávána v poměru 1 díl mědi na 16 dílů stříbra.
Směs se následně nalila do vodou chlazených nádob, které se označovaly jako tzv. **barchány**, v nichž se zformovala do stříbrné tyče, kterým se přezdívalo **cány**. Tyto tyče se následně vyklepávaly do většího stříbrného plátu označovaného jako **farfule**. Plátek, který musel být po celé ploše stejně tlustý, se následně dostal do rukou střihači, který ho nejprve rozstříhal na čtverečky a ty pak dorovnal do tvaru mince. Během každého procesu se také zkoušela ryzost kovu. **Střížek** se následně vybělil a putoval k **pregéřovi** (mincmistrovi), který měl na starosti ražbu. Před samotným ražením bylo plíšek třeba nahřát a až následně se vkládal mezi razidla.

Stříbrný pražský groš (nahoře lícová, dole rubová strana)

Centrální bankovnictví

Co se v kapitole dozvíte

Po prostudování této kapitoly budete podrobněji znát:

- **význam, postavení a úlohu centrální banky**
- **působení centrální banky v makroekonomické i mikroekonomické oblasti daného státu**
- **podstatu emisního monopolu centrální banky**
- **vymezení podstaty bankovních regulí a bankovního dohledu**
- **úvěrové, vkladové a další činnosti centrální banky; nástroje její finanční politiky**
- **problematiku nezávislosti centrální banky**
- **poslání a úkoly centrální banky ČR – České národní banky**

Budete pak umět:

- **objasnit, jaký má centrální banka význam pro stát**
- **vymezit její působení a vliv na makroekonomické i mikroekonomické procesy**
- **pojednat o podrobnějších činnostech centrální banky, kterými jsou zejména emise měny, tvorba bankovních regulí a bankovní dohled, úvěrová a vkladová činnost centrální banky, nástroje její monetární politiky apod.**
- **popsat problematiku nezávislosti centrální banky na výkonných strukturách státu**
- **charakterizovat činnost České národní banky**

Centrální banka, její postavení a cíle

Centrální banka (označovaná též jako **ústřední** či **tabulová**) je ve většině zemí (relativně) nezávislou finanční institucí, jejímž základním posláním zpravidla bývá zabezpečování kvality národní měny a dlouhodobé stability kupní síly peněz.

Velmi často diskutovanou otázkou je v praxi **míra nezávislosti centrální banky**, a to ve smyslu nezávislosti na vládě a jejím rozhodování, neboť činnost centrální banky může být úspěšná pouze tehdy, pokud není podřízena rozhodnutím vlády. V opačném případě by nebyla schopna důsledně realizovat protiinflační měnovou politiku. Nicméně i v tomto smyslu je nutná jistá míra spolupráce. Centrální banka tak všeobecně například respektuje hospodářské záměry vlády, čímž zajišťuje soulad mezi fiskální a monetární politikou. Problematika nezávislosti centrální banky je dále rozvedena na str. 49.

Fiskální politika

Fiskální politika bývá někdy do českého jazyka převáděna jako **rozpočtová politika**. Pokud půjdeme k podstatě věci, není to ovšem úplně správně, ačkoliv rozdíly jsou opravdu velmi jemné.

Zatímco **fiskální politika** je instrumentem hospodářské politiky centrální vlády, prostřednictvím něhož má vláda možnost ovlivňovat makroekonomickou stabilitu ekonomického systému, **rozpočtová politika** se orientuje zejména na finanční stránku realizace vládních cílů.

Fiskální politika je tedy pojmem širším než rozpočtová politika.

Fiskální politika je **součástí hospodářské politiky**. Jejím hlavním cílem je prostřednictvím veřejných rozpočtů, především pak státního rozpočtu, udržovat **stabilní ekonomický vývoj státu**.

Funkce a úloha centrální banky

V ekonomicky vyspělých státech mají centrální banky v zásadě obdobné poslání a stejnou náplň činnosti, kterou lze shrnout do dvou základních funkcí, a to do **funkce makroekonomické** a **funkce mikroekonomické**. Nutno podotknout, že obě tyto funkce jsou spolu vzájemně provázané a do každé z nich spadá několik činností, které jsou centrálními bankami vykonávané v různých oblastech jejich působnosti.

Makroekonomická funkce centrální banky

Do makroekonomické funkce je možné zařadit **provádění měnové politiky**, **emisi hotovostních peněz** a **operace na devizovém trhu** (tj. **kurzová politika centrální banky**).

- **Měnová politika** (též **monetární politika**) – představuje regulaci nabídky peněz centrální bankou s cílem dosažení stanovených makroekonomických cílů (především udržení stability měny, zabezpečení vyrovnanosti platební bilance, dosažení plánovaného ekonomického růstu a udržení únosné míry nezaměstnanosti).

  Monetární politika může být buď **expanzivní**, nebo **restriktivní**.

  1. **Expanzivní měnová politika** (též **expanze** nebo **uvolnění**) – představuje akce centrální banky, které spočívají ve snížení krátkodobé úrokové míry. Znamená to tedy, že se snižuje úroková míra, za kterou se provádějí operace dodávání či stahování likvidity. Tímto se snižují i ostatní úrokové míry a na to reagují obchodní banky vyšší ochotou poskytovat nové úvěry. Stejně tak i klienti jsou aktivnější v přijímání nových úvěrů. Domácnosti i podniky více utrácejí a zvyšuje se tedy rychlost oběhu peněz.

     Lze tak konstatovat, že expanzivní měnová politika stimuluje hospodářství a centrální banka ji uplatňuje v situacích, kdy očekává nízkou inflaci, vysokou nezaměstnanost a obecně slabé hospodářství.

Obchodní bankovnictví

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **podstatu a předmět činnosti obchodní banky a operace, které obchodní banka provádí na finančním trhu**
- **aktiva, pasiva a výsledek hospodaření obchodní banky**
- **druhy rizik a jejich řízení obchodní bankou**

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- **objasnit princip, na jakém je založena činnost a hospodaření obchodní banky**
- **podrobněji pojednat o hlavních bankovních operacích, které obchodní banka realizuje na finančním trhu**
- **vymezit hlavní rizika, se kterými se obchodní banka střetává při své činnosti, a opatření, kterými tato rizika eliminuje**

Podstata obchodní banky

Obchodní banky představují finanční zprostředkovatele, kteří realizují na ziskovém principu tok finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty.

Základní formu zprostředkování představuje **přijímání vkladů** a jejich **alokace v podobě bankovních úvěrů**. Své podnikání realizují banky na základě principu návratnosti a principu ziskovosti.

Princip návratnosti

Princip návratnosti souvisí na jedné straně s přijímáním vkladů a na straně druhé také s poskytováním úvěrů.

- **Přijímání vkladů** – při něm **banka zaujímá dlužnickou pozici** z titulu vzniklého **peněžního závazku**. Tento závazek musí banka v budoucím horizontu uhradit.
- **Poskytování úvěrů** – v tomto případě naopak **vzniká bance pohledávka**. V těchto souvislostech musí také banka uplatňovat řídící a obchodně provozní mechanismy, které zajistí **návratnost pohledávek**, a to včetně výnosů z nich.

Toto však nejsou veškeré finanční obchody, které obchodní banky vykonávají a které s principem návratnosti souvisí. Zapomínat bychom neměli ani na **obchody s cennými papíry**, **finanční poradenství klientům**, **realizaci platebního styku**, **depotní obchody** a mnohé další. Je evidentní, že ne všechny tyto obchody **vystavují banky vzniku bilanční pohledávky či závazku**, nicméně je třeba si uvědomit, že právě bilanční a mimobilanční obchody jsou nositeli bankovních nákladů a výnosů.

Tvorba zisku

Tvorba zisku je základním předpokladem existence obchodní banky na bankovním trhu.

Jako taková je tvorba zisku nutným předpokladem jak pro existenci banky, tak pro **její další rozvoj**. Aby tento rozvoj byl ovšem možný, musí zisk dosahovat určité úrovně. Současný bankovní trh je typický značnou konkurencí v oboru, přičemž **nabídka převažuje nad poptávkou**. V reflexi těchto skutečností již není dostatečné, aby se banka odlišovala pouze na úrovni produktů, neboť takové odlišení přináší pouze krátkodobý efekt. Vedle toho je třeba budovat **konkurenceschopnost** na základě trvalých vztahů s klienty, což předpokládá **investice do oblasti nehmotných a intelektuálních aktiv** (např. nových technologií, vzdělávání zaměstnanců, zkvalitňování obchodně provozních procesů), které mají relativně delší dobu návratnosti.

Činnosti obchodní banky

Základ činnosti obchodních bank tvoří zabezpečování tří významných funkcí, kterými jsou **finanční zprostředkování**, **emitování bezhotovostních peněz** a **provádění bezhotovostního platebního styku**. S realizací těchto funkcí jsou spojeny tři základní termíny, které je třeba důsledně rozlišovat, a to **bankovní operace**, **bankovní obchody** a **bankovní produkty**.

SOUVISLOSTI

Banka jako akciová společnost

Převažující právní formou bank je **akciová společnost**. V České republice se navíc jedná o jedinou zákonem stanovenou právní formu bankovního podnikání.
Jako akciová společnost musí být banka zapsána **v obchodním rejstříku** a **výpis z něj je uložen u ČNB**.

Základní kapitál banky musí být tvořen určitým **počtem akcií o určité jmenovité hodnotě**, jeho minimální výše je 500 mil. Kč a minimálně v této výši je tvořen peněžitými vklady.

Za porušení svých závazků **banka odpovídá celým svým majetkem**, akcionář za závazky banky neručí.

Základními orgány banky jsou **valná hromada**, **představenstvo** a **dozorčí rada**.

Představenstvo banky musí mít alespoň tři členy. **Správní rada** banky musí mít alespoň pět členů, přičemž jejím členem je statutární ředitel. **Statutární ředitel banky** nesmí být současně předsedou její správní rady.

Banka, která je významná vzhledem ke své velikosti, vnitřní organizaci, povaze, rozsahu a složitosti svých činností, zřizuje také výbory – konkrétně **výbor pro rizika**, **výbor pro jmenování** a **výbor pro odměňování**. Tyto výbory jsou složeny z nevýkonných členů orgánů banky.

Bankovní produkty

Co se v kapitole dozvíte

Po prostudování této kapitoly budete podrobněji znát:

- **podstatu, povahu a členění bankovních produktů**
- **bližší charakteristiku a podoby úvěrových bankovních produktů**
- **systém a podoby vkladových bankovních produktů**
- **podstatu typických platebně zúčtovacích bankovních produktů a trendy v jejich vývoji**

Budete pak umět:

- **objasnit, co představuje pro klienta bankovní produkt**
- **rozlišit mezi bankovními produkty úvěrového typu a vkladového typu a vymezit typické okruhy jejich uživatelů**
- **pojednat o tom, co představují platebně zúčtovací bankovní produkty a jaké jsou jejich nejdůležitější podoby a využití**
- **naznačit trendy ve vývoji moderních bankovních produktů**

Charakteristika bankovních produktů

Bankovní produkty jsou pojmem užším než **bankovní obchody**, což je pojem, který byl podrobněji představen v předchozí kapitole.

V případě bankovních produktů se jedná se o bankovní obchody, které jsou výhradně zacíleny na klienty, a to bez ohledu na jejich obsahovou náplň.

Bankovní produkty nabývají zpravidla podoby finančních instrumentů nebo finančních služeb.

SOUVISLOSTI

Produktový nebo klientský přístup banky

Není banka jako banka. Čím je to, že banky, které by do jisté míry mohly být považovány za univerzální, se přesto velmi liší?

Záleží to na tom, **jaký podnikatelský přístup banky uplatňují**. Při poskytování bankovních produktů a služeb se podnikatelský přístup vyznačuje určitými rysy, které se liší podle toho, **zda banka uplatňuje produktový nebo klientský přístup**.

- **Produktový přístup** – je založen na prodeji produktů a služeb, které mají univerzální povahu. Uplatňován je stejný přístup ke klientele, typická je plošná nabídka produktů, obecná propagace a reklama, často neprovázané konkurující si distribuční kanály, organizace banky podle produktů a řízení banky podle objemů prodeje.
- **Klientský přístup** – je na rozdíl od produktového založen na řízení vztahů s klienty a pokrývání potřeb klientů. Uplatňován je diferencovaný způsob obsluhy, produkty jsou zde na míru, typická je existence tzv. **balíčků**. Existují zde specifické formy podpory vztahů, distribuční kanály jsou optimalizovány, banka je organizována podle klientských segmentů a řízena podle ziskovosti segmentů trhu. Současně je měřena i spokojenost zákazníků.

Základní členění bankovních produktů

Bankovní produkty lze v základní rovině členit na **úvěrové bankovní produkty**, **vkladové bankovní produkty** a **platebně zúčtovací bankovní produkty**.

- **Úvěrové bankovní produkty** – jsou takové, prostřednictvím kterých mohou klienti získat různé druhy bankovních úvěrů či realizovat jiné způsoby úvěrového financování.
- **Vkladové bankovní produkty** – jsou reprezentovány z pohledu klientů těmi produkty, které jim umožňují realizovat finanční investice. Spadají sem tedy všechny druhy bankovních vkladů i bankovních dluhopisů.
- **Platebně zúčtovací bankovní produkty** – do této kategorie řadíme prakticky všechny ostatní produkty obchodních bank. Významné postavení mezi nimi má provádění platebního a zúčtovacího styku.

Se všemi třemi kategoriemi se podrobněji seznámíte v následujících odstavcích.

Úvěrové bankovní produkty

Charakteristika bankovního úvěru

Úvěr představuje formu dočasného postoupení peněžních prostředků věřitelem dlužníkovi, a to na principu návratnosti, přičemž dlužník musí být ochoten za toto postoupení peněžních prostředků po uplynutí (nebo ještě v průběhu) doby splatnosti zaplatit určitý úrok.

Prostřednictvím úvěrů dochází k přerozdělování volných finančních prostředků a zároveň je skrze úvěry ze strany bank ovlivňováno množství peněz v oběhu.

Poskytování úvěrů patří mezi základní činnost bank. Jedná se o hlavní složku jejich aktiv, která jim zajišťuje příjmy.

Instituce poskytující bankovní úvěry

Jak již vyplývá z názvu produktu, typickou institucí, která může poskytovat bankovní úvěr, je samozřejmě **banka**.

Na trhu však nepůsobí pouze banky se svojí nabídkou bankovních úvěrů, ale také **řada nebankovních institucí**. Těm donedávna stačil k poskytnutí úvěru pou-

- **Osobní a spotřebitelské úvěry** – jsou dnes prakticky nejjednodušší variantou nepodnikatelského úvěru, který je určen pro jednotlivce spotřebitele, typicky k nákupu (ať už se jedná o nákup spotřebního zboží, automobilu, vybavení domácnosti či jiný). Tento typ úvěru může (ale nemusí) být **zajištěn ručením**.

  Co do výše se spotřebitelské úvěry pohybují do částky kolem půl milionu korun, částky nad milion korun pak není obvyklé řešit spotřebitelským úvěrem. Spotřebitelský úvěr je typicky splácen v měsíčních splátkách k dohodnutém datu v měsíci, přičemž počet splátek je volitelný, respektive se odvíjí od toho, co nabízí banka (či úvěrová společnost), od finančních možností jedince a výše úvěru.

  Spotřebitelské úvěry lze členit na **přímé** a **nepřímé**.

  a) **Přímé spotřebitelské úvěry** – jsou poskytovány přímo bankou či jinou finanční institucí.

  b) **Nepřímé spotřebitelské úvěry** – jsou poskytovány prostřednictvím společností prodávajících zboží, případně poskytujících zboží na spotřebitelský úvěr.

  Z hlediska způsobu čerpání se pak rozlišují:

  a) **Jednorázové spotřebitelské úvěry** – jsou čerpány najednou ve sjednané výši.

  b) **Revolvingové spotřebitelské úvěry** (**kreditní** či **úvěrové karty**) – které je možné čerpat postupně, postupně je splácet a opět opakovaně čerpat.

- **Emisní úvěr** – je poskytnut na základě odkupu emise cenných papírů (nejčastěji obligací), které dlužník emituje za účelem získání finančních prostředků.

  Finanční prostředky potřebují subjekty k rozvoji své činnosti, přičemž k zajištění prostředků jsou emitovány cenné papíry střednědobého či dlouhodobého charakteru, které od subjektu peněžní ústavy odkupují. Toto tedy v praxi znamená, že banka poskytuje úvěrové zdroje proti cenným papírům, které si buď ponechá po celou dobu splatnosti v držení, nebo s nimi obchoduje na kapitálovém trhu.

Emisní garant a emisní tvůrce SOUVISLOSTI

Banky mohou při uvádění emise cenných papírů na primární trh plnit **funkci emisního garanta** nebo **emisního tvůrce**.

- **Emisní garant** – je typem emisního obstaratele, který ručí za úspěšnost emise, což znamená, že poskytuje záruku, že předem stanovená část emise cenných papírů bude skutečně vydána. Pokud by se nepodařilo veřejně upsat všechny akcie, emisní garant by odkoupil zbylou část emise za předem stanovenou cenu.
- **Emisní tvůrce** – je pak krajním případem emisního garanta, který odkupuje celou emisi.

- **Hypoteční úvěr** – je úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné. Jedná se o úvěr určený jak fyzickým, tak právnickým osobám, přičemž podmínkou jeho poskytnutí je zajištění zástavním právem k nemovitosti na území České republiky. Jako zástava je obvykle využívána financovaná nemovitost (ale to není podmínkou).

  V zásadě nabízejí hypoteční banky dva typy úvěrů, a to:

  a) **účelovou hypotéku** – ta je striktně vázána na investici do nemovitosti,

  b) **neúčelovou hypotéku** (tedy tzv. **americkou hypotéku**) – tu lze využívat prakticky na cokoli. Zmínka o ní již byla – viz SOUVISLOSTI str. 17.

  Žádost o poskytnutí hypotečního úvěru bývá podložena doklady, které stvrzují vlastnické právo k nemovitosti, až následně je prováděn odhad ceny nemovitosti a prověřování, zda na předmětnou nemovitost není v katastru nemovitostí zaneseno břemeno.

  Před vyplacením dohodnuté částky zpravidla banky požadují splnění řady dalších podmínek, jako je např. pojištění nemovitosti nebo zanesení vkladu zástavního práva do katastru nemovitostí a další.

Další bankovní produkty úvěrového charakteru

Vedle jmenovaných typů úvěrů není možné v rámci úvěrových bankovních produktů zapomenout ani na **závazkové typy úvěrů** a **záruky**. Od klasických úvěrů se

SOUVISLOSTI

Dluhová past

Jako **dluhová past** se označuje situace, do které se může dostat prakticky kdokoli, pokud si nebude dávat dostatečný pozor při sjednávání půjček a úvěrů.

Někdy je v těchto souvislostech hovořeno také o **dluhové spirále**, přičemž oba termíny označují stav, kdy postupné zadlužování jedince vede k jeho neschopnosti splácet závazky.

Hlavní příčinou dluhové pasti je neustálé zadlužování jednotlivce či domácnosti. Obvykle tato situace vzniká tak, že jedinec nemá na úhradu některých svých výdajů, a tudíž si sjedná úvěr, který by mu měl pomoci situaci vyřešit. Aby tomu tak bylo, je třeba dbát na řádné splácení. Mnoho lidí si však až pozdě uvědomí, že nemá dostatek finanční prostředků na splácení a danou situaci unáhleně řeší sjednáváním dalších a dalších půjček (přesně podle známého rčení „vytloukání klínu klínem“), což je cesta do dluhové pasti, z níž je velmi těžké uniknout.

Nejčastěji se lidé ocitají v dluhové pasti, když využívají hotovostní půjčky, spotřebitelské úvěry nebo kreditní karty.

Mimochodem, úroveň zadluženosti českých domácností stále roste. Např. ke konci roku 2017 to bylo (dle zjištěných statistických údajů ČNB) více než **1,527 bilionu Kč**.

SOUVISLOSTI

Refinancování hypotéky

Refinancování hypotéky představuje splacení existujícího hypotečního úvěru u jedné banky novým hypotečním úvěrem u banky jiné. Nejčastějšími důvody pro refinancování jsou nevyhovující úroková sazba, potřeba navýšení nebo doplacení úvěru, doba splatnosti či výše splátek. Je však třeba si dát pozor na to, kdy se rozhodneme refinancovat, abychom nebyli postiženi sankčními poplatky za předčasné splacení. Optimální je zahájit jednání s novou (konkurenční) hypoteční bankou včas, ideálně cca 6 měsíců před koncem fixace. Obecně platí, že klient, který žádá o refinancování hypotéky, je z pohledu banky vždy atraktivnější než ten, který o hypotéku žádá. Fixace je doba, po které zůstává sjednaná úroková sazba ve stejné výši.

SOUVISLOSTI

Swiftové zprávy

V rámci bankovních záruk jsou dokumenty zpravidla zasílány bankami mezi sebou prostřednictvím **kurýrní pošty**.
Jakékoliv jiné instrukce nebo zprávy jsou zpravidla zasílány prostřednictvím tzv. **swiftových zpráv**. **SWIFT** je zkratkou ***Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications***, přičemž se jedná o systém spojení mezi bankami na celém světě, který slouží k mezinárodní komunikaci i k výměně zpráv. Veškeré zprávy jsou přenášeny bezodkladně, přičemž obrovskou výhodou tohoto systému je rychlost a bezpečnost. Přenos zpráv je kvůli bezpečnosti **šifrován**.

Bankovní komunikace v systému SWIFT se dělí do několika kategorií. Jsou to:

- systémové zprávy,
- úhrady klientů a úhrady šeků,
- mezibankovní převody,
- konverze a operace na peněžních trzích,
- inkasa a tzv. Cash letters,
- operace s cennými papíry,
- drahé kovy a komodity,
- dokumentární akreditivy a záruky,
- cestovní šeky,
- zprávy o zůstatcích, výpisy, avíza o změnách sazeb, žádosti a statusy.

SOUVISLOSTI

Rambourský úvěr

Rambourský úvěr je speciálním typem akceptačního úvěru v oblasti zahraničního obchodu. Jedná se o akcept směnky vystavené na dovozce (dlužník) vývozcem (věřitel), tzv. **rambourskou bankou**. Iniciativa zde vychází od dovozce.

tyto produkty liší tím, že klient banky bezprostředně nezískává peníze, ale banka se zavazuje splatit jeho závazek za předpokladu, že jej neuhradí sám. Pokud banka za klienta peněžní prostředky uhradí, prakticky mu poskytuje peněžní úvěr.

Za nejpoužívanější formy závazkových úvěrů lze považovat **bankovní záruky**, **akceptační** a **avalové úvěry**.

- **Bankovní záruka** – je písemné prohlášení banky o uspokojení věřitele do výše určité peněžní částky podle obsahu záruční listiny, pokud dlužník nesplní svůj závazek nebo pokud nebudou splněny jiné podmínky stanovené v záruční listině.

  Záruka je vystavována zpravidla na příkaz klienta banky, tzv. **příkazce**, který sjednává s bankou smlouvu mandátní, ve které je stanoveno pověření banky k vystavení bankovní záruky i obsah záruční listiny.

  Banka vystavuje záruční listinu na základě podmínek sjednaných **mandátní smlouvou mezi bankou a příkazcem**. V záruční listině jsou stanovena práva a povinnosti jak vystavující banky, tak i oprávněného (neboli beneficienta, toho, komu banka poskytuje plnění). Banka z titulu bankovní záruky plní pouze tehdy, pokud k tomu byla písemně vyzvána. V záruční listině může být ovšem uveden i jiný způsob výzvy.

  Co se týče **zániku bankovní záruky**, jsou rozlišovány tři varianty:

  a) **plným uplatněním záruky** – přímým uplatněním záruka zaniká po uplatnění a zaplacení celé záruční sumy,

  b) **uplynutím doby platnosti** – nastává, jestliže příjemce záruky nepředloží bance žádné písemné uplatnění během platnosti záruky,

  c) **na základě prohlášení příjemce** – ke zrušení záruky na základě prohlášení příjemce dochází při předložení písemného prohlášení příjemce záruky o propuštění ručitelské banky ze záručního závazku, případně při předložení záruky ručitelské bance.

- **Akceptační úvěr** – je akceptací směnky bankou. Akceptace směnky představuje podepsání směnky jako spoludlužník, čímž se banka zaručí za směnečnou částku a stává se hlavním směnečným dlužníkem.

  Klient v této situaci nedostává bezprostředně peníze, banka však garantuje zaplacení závazku svého klienta. Požadavek plnění ze směnky se pak projeví až v okamžiku, kdy klient není schopen včas zaplatit. V daném případě, kdy směnečný dlužník nesloží peníze u banky před splatností směnky, se závazkový úvěr mění na úvěr peněžní.

  Akceptační úvěr je zpravidla poskytován pouze prvotřídním klientům a jako takový by měl sloužit k financování běžného provozu, protože svým charakterem odpovídá povaze krátkodobého úvěru. Nicméně v praxi se stává, že malé a střední podniky si často jeho prolongací opatřují dlouhodobé zdroje.

  Co se akceptované směnky týče, ta může být dále použita k placení závazku, případně okamžitě eskontována u vlastní banky. V oblasti zahraničního obchodu představuje modifikaci akceptačního úvěru tzv. **rambourský úvěr**.

- **Avalový úvěr** – je představován poskytnutou zárukou klientovi za zaplacení jeho závazků. Banka neposkytuje přímo peněžní prostředky, nepřebírá závazek, ale ručí za jeho zaplacení, například se může jednat o závazek odběratele vůči jeho dodavateli (zejména pak zahraničnímu) za dodávky zboží.

  Formy avalového úvěru jsou přitom různé. Za vystavení avalu si banka účtuje tzv. **avalovou provizi**. Banka směnku avaluje **doložkou „per aval"** a jejím podepsáním, čímž se daná směnka stává kvalitnější a je tak snáze obchodovatelná.

  Na rozdíl od akceptačního úvěru se zde banka ovšem nestává hlavním směnečným dlužníkem, ale ručí za směnku stejně jako směnečník (v případě směnky cizí) nebo výstavce (v případě směnky vlastní). Je tedy v postavení vedlejšího směnečného dlužníka, který platí platební závazek ze směnky v případě neschopnosti nebo nevůle směnečníka či výstavce směnky.

Finanční a pojistné trhy

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **funkce, které plní finanční systém a finanční trhy v oblasti bankovnictví**
- **dílčí dělení finančních trhů podle jejich zaměření a předmětu činnosti**
- **podstatu podrobnějšího fungování trhu peněz, produkty peněžního trhu**
- **principy fungování kapitálového trhu a jeho produkty**
- **poslání, podstatu a činnost trhu s cizími měnami, trhu drahých kovů a burzovního trhu**
- **podstatu pojistných trhů a pojišťovnictví, jejich dělení a nosné produkty**

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- **vymezit význam, úlohu a funkce, které plní finanční trh ve sféře bankovnictví**
- **rozdělit a popsat finanční trh dle specifických činností, které zajišťuje**
- **pojednat o produktech peněžního, kapitálového a pojistného trhu, trhu drahých kovů a burzovního trhu**
- **objasnit podstatu a význam pojistných trhů a pojišťovnictví a pojednat o jejich základních produktech**

Finanční systém a finanční trhy

Finanční trhy jsou součástí finančního systému.

Finanční trhy je možné chápat jako souhrn dílčích segmentů finančního systému a na něm obchodovaných finančních instrumentů a také institucí působících jako finanční zprostředkovatelé, případně dohlížejících na jeho fungování a tvořících regulatorní rámec jeho fungování.

Zjednodušeně řečeno, prostřednictvím finančního systému (respektive v jeho rámci působících finančních trhů) se dostávají peněžní prostředky k těm, kteří je potřebují a chtějí je získat. Zároveň, vedle přeměny peněz ve finanční investiční nástroje a jejich pozdější zpětné výměny za peněžní hotovost, plní také celou řadu dalších funkcí.

Základní funkce finančního trhu

Základní funkce, které finanční trh plní, jsou: **funkce depozitní**, **kreditní**, **funkce uchování hodnoty**, **funkce likvidity**, **platební funkce**, **funkce ochrany proti riziku** a **funkce politická**.

- **Depozitní funkce** – představuje možnost ukládání úspor formou bankovních vkladů, v širším pojetí pak všeobecnou možnost provádět finanční investice. Společně s kreditní funkcí je nejdůležitější funkcí finančního systému.
- **Kreditní funkce** – v rámci ní umožňuje finanční systém ekonomickým subjektům získávat potřebné volné peněžní prostředky.
- **Funkce uchování hodnoty** – znamená, že prostřednictvím investičních instrumentů mohou ekonomické subjekty uchovávat a případně také zhodnocovat svoji kupní sílu.
- **Funkce likvidity** – představuje možnou přeměnu jednotlivých druhů finančních nástrojů na peněžní hotovost.
- **Platební funkce** – zcela logicky znamená, že prostřednictvím vytvořených mechanismů je možné provádět všechny druhy plateb.
- **Ochrana proti riziku** – prostřednictvím ní dochází k zajištění ochrany ekonomických subjektů proti různým druhům rizika, a to skrze pojistné smlouvy na jedné straně a současně prostřednictvím možné diverzifikace majetkového portfolia na straně druhé.
- **Politická funkce** – je funkcí státu, který prostřednictvím hospodářských politik (fiskální a monetární) zasahuje do fungování finančního systému, čímž za účelem realizace svých cílů ovlivňuje celý ekonomický systém.

Finanční systém versus ekonomický systém SOUVISLOSTI

Pojmy finanční a ekonomický systém není možné zaměňovat. Platí, že **každý finanční systém je nedílnou součástí ekonomického systému**, ať už hovoříme o ekonomickém systému konkrétního státu nebo ekonomickém systému nadnárodních ekonomických společenství, jakož i o ekonomickém systému světovém. **Ekonomický systém je typem uspořádání tržních a vlastnických vztahů v rámci dané ekonomiky**. V obecné rovině jsou rozlišovány čtyři základní ekonomické systémy, kterými jsou **kapitalismus**, **socialismus**, **komunismus** a **smíšená ekonomika**. Jiní autoři pak pojednávají například o **ekonomickém systému zvykovém**, **příkazovém** a **tržním**, respektive **smíšeném**.

SOUVISLOSTI

Diverzifikace portfolia

Diverzifikace portfolia představuje rozložení portfolia do různých investičních nástrojů (případně ve vztahu k akciím do různých titulů) ve snaze snížit investiční riziko.

V rámci diverzifikace bychom se měli jednoduše snažit rozložit naše investice napříč různými sektory či průmyslovými odvětvími s nízkou závislostí vůči sobě navzájem, což snižuje cenovou volatilitu. Důvodem této skutečnosti je, že se různé sektory nebo průmyslová odvětví nepohybují nahoru a dolů ve stejný čas nebo ve stejném poměru.

Je ovšem na místě použít přirovnání, že diverzifikace je jako zmrzlina. Je dobrá, ale jen v přiměřeném množství. Všeho bychom si měli dopřávat s mírou, což ve světě investování platí dvojnásob. Běžnou shodou je, že nás dobře vyvážené portfolio o přibližně 20 akciích zbavuje velkého množství tržního rizika. Avšak rozsáhlá diverzifikace bývá vyžadována pouze tehdy, pokud investoři nerozumí tomu, co dělají.

Diverzifikujeme-li až přespříliš, na jedné straně platí, že nemusíme sice o tolik přijít, ale na druhé straně se limitujeme v tom, co bychom mohli naopak získat. Navíc je třeba o riziku samotném uvažovat velmi obezřetně, neboť to samo o sobě nemůže být nikdy úplně eliminováno. Můžeme sice snížit riziko spojené s jednotlivými akciemi (tzv. **nesystematické riziko**), ale stále nám zůstanou přirozená tržní rizika (tzv. **systematická rizika**) a ani sebevíce diverzifikace tomu nemůže ze své podstaty zabránit.

Strana zavazující se ke koupi podkladového aktiva v budoucnu zaujímá tzv. **dlouhou pozici** a strana zavazující se k prodeji daného aktiva v budoucnu zaujímá tzv. **krátkou pozici**.

Dohodnutá cena se nazývá **dodací cena** a je rovna forwardové ceně v čase uzavření kontraktu.

Forwardy je jednou z forem příkazů, kdy placení a převod aktiv neprobíhá současně, neboť cena podkladového instrumentu je zaplacena před převodem kontroly nad instrumentem.

3. **Opce** – představují smlouvu mezi kupujícím a prodávajícím, která dává kupujícímu právo prodat či koupit od prodávajícího konkrétní aktivum za konkrétní cenu kdykoliv, a to až do data vypršení kontraktu.

   Nutno zdůraznit, že se v případě opce skutečně jedná o právo, nikoli o povinnost, přičemž strany si zde nejsou rovny, neboť kupující zde má právo si vybrat, zda opci uplatní či nikoli. Prodávající opce dle toho musí nebo nesmí plnění uskutečnit.

4. **Swapy** – byly již zmíněny (viz SOUVISLOSTI na str. 58).

Trhy s cizími měnami

Trhy s cizími měnami je možné rozdělit na dva základní segmenty, a to **trhy devizové** a **trhy valutové**. Jejich základní charakteristika je následující:

- **Devizový trh** – je **trhem deviz**, tedy **bezhotovostní formy cizí měny** (cenné papíry v cizí měně, zůstatky na účtech atd.).
- **Valutový trh** – je **trhem valut**, tedy **cizí měny v hotovosti** (bankovky a mince).

Devizový trh

Devizový trh je možné si představit jako online propojené terminály dealingových oddělení bank, investičních společností a dalších institucí, v rámci nichž mezi sebou tyto instituce mezi sebou směňují devizy.

Výsledkem takto realizovaných směn je **devizový kurz**, který je cenou deviz, tj. cenou bezhotovostní formy jedné měny vyjádřené v měně jiné. Tento systém online propojených terminálů se označuje jako **FOREX**.

Nejvýznamnější subjekty působící na devizovém trhu jsou **dealeři obchodních bank**, kteří nakupují a prodávají devizy na svůj účet a dále také **dealeři centrálních bank**, **dealeři některých investičních fondů** a tzv. **brokeři**, což jsou zprostředkovatelé devizových operací.

O devizovém trhu se říká, že je **kurzotvorný**, na rozdíl od valutového trhu, který kurzotvorný není a přebírá kurz z devizového trhu. To tedy znamená, že valutový kurz není odvozen od nabídky a poptávky po dané měně ve směnárně, ale na základě devizového kurzu, tedy na základě toho, jak se měnový kurz vyvíjí na devizovém trhu, kde nakupuje cizí měnu i směnárník.

Devizový trh není možné vnímat jako klasický trh, nemá jedno centrum, kde by se kupující a prodávající setkávali. Devizový trh má v současné době převážně **charakter neorganizovaného mimoburzovního trhu OTC** (*over-the-counter*) s volným přístupem. Díky rozvinutým informačním technologiím a globalizaci se na devizovém trhu obchoduje nepřetržitě 24 hodin denně, pět dnů v týdnu (o víkendech se neobchoduje). Blíže k OTC trhu – viz infobox SOUVISLOSTI na str. 86.

Devizové operace jsou buď:

- **promptní** – dodávka devizy bývá provedena do dvou dnů od uzavření smlouvy,
- **termínované** – v současnosti uzavřená smlouva s budoucím plněním.

Valutové trhy

Valutové trhy nemají ve srovnání s devizovými příliš velký ekonomický význam. Na valutovém trhu se obchoduje s hotovostními měnami, je tedy zřejmé, že slouží ekonomickým subjektům především k doplňování peněžní zásoby v potřebných měnách.

POJEM

► DEALINGOVÉ OBCHODY

Zabývají se uzavíráním směnných obchodů, stanovováním aktuálních kurzů cenných papírů (kotacemi) a konzultacemi předpokládaného vývoje na trzích deviz.

SOUVISLOSTI

FOREX

Forex (***Foreign Exchange***) **je devizový trh**, jehož střední kurzy se považují za oficiální světové kurzy. Jedná se o nejlikvidnější trh na světě. Nemá vlastní burzu, nicméně co do každodenních objemů se jedná o vůbec největší finanční světový trh. **Denně jsou zde realizovány transakce v objemu 2–5 bilionů amerických dolarů. Mimo víkendů se zde obchoduje 24 hodin denně.** Aby bylo možné zajistit nepřetržité obchodování a předcházet jakémukoli zpoždění reakce na momentální situaci, mají ti největší světoví hráči své pobočky rozmístěny po celém světě. Nejznámějšími finančními centry jsou **Londýn**, **New York**, **Tokio** a **Hong Kong**.

SOUVISLOSTI

Dealer, broker, marketmaker

- **Dealer** [ˈdiːlər] – obchoduje na trhu sám za sebe (za banku, ve které je zaměstnán). Chce-li být při uzavírání obchodu anonymní, pak má možnost využít služeb brokera, čímž zakryje svůj obchodní trend.
- **Broker** [ˈbrəʊ.kər] – je pouze zprostředkovatelem obchodu mezi dvěma dealery. Jeho práce spočívá v tom, že pomáhá tomu, kdo chce prodat, najít toho, kdo chce koupit a naopak. Ziskem brokera je výnos z poplatku za zprostředkování.
- **Marketmaker** [ˈmɑː.kɪt ˌmeɪ.kər] – je dealer, který se zavazuje na požádání v pracovní den **zakótovat devizový kurz** – konkrétně pro zákazníka kurz vytvoří. Sdělí mu, kolik a za kolik je ochoten prodat/nakoupit. Tato kótace může být **dvoucestná**, kdy marketmakerovi dopředu klient neprozradí, zda bude nakupovat nebo prodávat a sdělí mu pouze např. částku, kterou bude obchodovat, přičemž marketmaker vytvoří kurz, který bude spravedlivý pro obě strany. Nebo může být **kótace jednocestná**, kdy marketmaker dopředu ví, zda klient chce danou částku prodat či koupit, což vede k tomu, že zakótovaný kurz bude pro klienta nespravedlivý a mnohem méně výhodný. V praxi se tak přistupuje k tomu, že existuje-li možnost, že by marketmaker mohl odhadnout, zda chce klient nakupovat či prodávat, je vhodnější využít služeb brokera, kdy marketmaker neví, s kým skutečně obchoduje a je nucen zakótovat dvoucestně.

SOUVISLOSTI

OTC trh

OTC je jedním z typů uspořádání trhu s cennými papíry, který je svou podstatou decentralizovaný, neřízený a je zde obchodováno s mimoburzovními finančními nástroji. Obchody jsou uzavírány prostřednictvím internetu, telefonu a s využitím dealerů, čímž se tento trh odlišuje od klasického „parketového" obchodu. Transakce tu uzavírají finanční instituce, banky, brokeři, dealeři a individuální zákazníci. Tento trh nepodléhá tak přísným, standardizovaným pravidlům, **nejčastěji však na něm působí subjekty, jež jsou držiteli licencí udělených příslušnými úřady**.

Polovinu obratů na měnovém OTC trhu generují finanční instituce mezibankovního trhu. Jedna třetina obratů připadá na banky a jejich vztahy s investičními a důchodovými fondy a dále s pojišťovacími ústavy. Zbytek tvoří subjekty působící mimo finanční trh (vlády, podniky) a konečně individuální investoři. Zajímavý segment trhu tvoří zástupci firem, kteří se postupně stávají individuálními investory.

Na **organizovaném mimoburzovním trhu** jsou obchodovány akcie, které nebyly připuštěny k burzovnímu obchodování. Nutno podotknout, že v reflexi vývoje posledních let dnes představuje řada mimoburzovních trhů zcela plnohodnotného konkurenta trhů cenných papírů. Příkladem je **americký trh Nasdaq**, v rámci kterého je obchodováno především s akciemi technologicky orientovaných společností (např. Microsoft, Intel, Dell apod.).

I když asi v dohledné době nebudete míc co do činění s trhem Nasdaq, můžete se podívat na jeho stránky (www.nasdaq.com). Naleznete zde množství grafů a výstupů cen akcií řady společností, včetně již zmíněných technologických gigantů z oblasti IT.

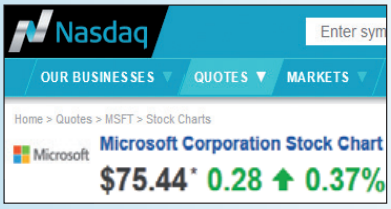

Spodní ilustrační snímek ukazuje sídelní budovu trhu Nasdaq. Nachází se na známé křižovatce Times Square v New Yorku.

Jedná se v podstatě o OTC trhy, na nichž se obchoduje smluvně, přičemž vyhlašované valutové kurzy (zahrnující náklady spojené s dodávkami hotovostních měn) bývají ve srovnání s devizovými kurzy o něco vyšší. Samy o sobě nemají valutové trhy kurzotvorný význam a ve srovnání s trhy devizovými vykazují spíše maloobchodní charakter.

Trhy drahých kovů

Nejdůležitějšími trhy drahých kovů jsou **trhy zlata a stříbra**, do této oblasti však bývají zahrnovány také **trhy platiny a palladia**.

Všechny jmenované drahé kovy mají hmotnou podstatu, proto je o nich možné smýšlet jako o zvláštních druzích komodit, nicméně z historického hlediska (a také pochopitelně ve vazbě na jejich vlastnosti) jsou všeobecně považovány i za finanční investiční instrumenty.

Zlato a jiné cenné kovy jsou aktiva, a to jak hmotná, tak i likvidní (jednoduše obchodovatelná).

Investiční zlato

SOUVISLOSTI

Zvláštní formu zlata představuje **investiční zlato**, které je používáno jako investiční nástroj (obdobně jako cenné papíry). Jedná se především o **zlaté mince a slitky** (**cihly**), které jsou kupovány jako investice. Pro člověka nakupujícího fyzické zlato do svého osobního vlastnictví se vžilo označení **„gold bug"** (česky **„zlatý brouk"**). Obvyklý důvod pro nákup zlata je jeho stále rostoucí cena, která zaručuje dlouhodobé uchování hodnoty investice.

Na obrázku vpravo vidíte 1000 gramové slitky investičního zlata. Slitky mohou být prodávány i ve váhových jednotkách tzv. **trojských uncích**. **1 trojská unce = 31,1034768 gramů**. Ekvivalentně pak **1000 g zlatý slitek = 32,15 trojských uncí**.

Aktuální kurzové ceny investičního zlata najdete např. na webu http://zlato.kurzy.cz. Cena samozřejmě není stabilní, kolísá. Prodejní ceny zlatých slitků a mincí můžete zjistit na stránkách https://ceskamincovna.cz/.

Kde nakupovat a kde uchovávat investiční zlato?

- **Co se týká nákupu investičního zlata, tak určitě zásadně jen z ověřených zdrojů**. Informace ohledně parametrů zlatých slitků a mincí, kvalitě zlata i jeho nákupu najdete např. na portálu **České mincovny** https://ceskamincovna.cz/ (oficiální instituce, která se zabývá i ražbou mincí naší měny). Sídlo má v Jablonci nad Nisou, oficiální prodejny ale najdete i v Praze a Brně.
- **Kde nakoupené investiční zlato uskladnit?** Určitě ne doma, větší obnos peněz máte také uložený v bance. Využít k tomu můžete **bankovních trezorů**, ale např. i **trezorové úschovny** již zmíněné **České mincovny**.

Burzovní trh

Burza je místem, kde z místního a časového hlediska dochází k soustředění značného množství nabídky a poptávky po zastupitelném burzovním zboží.

Střet nabídky a poptávky ji staví do pozice centra, které **určuje vývoj cen**.

Praktický význam burz spočívá ve skutečnosti, že **uzavírají standardizované transakce**. To vede k eliminaci nutnosti vyjednávání a s ním spojených nejistot, průtahů a nákladů.

Existují však také **obchody mimo burzu** (tzv. **obchody přes přepážku** – *over the counter*, **OTC** – problematiku jsme již zmínili v souvislostech na této straně), kdy je každý obchod unikátní svými parametry (mezi něž patří např. způsob vypořádání a placení, moment skutečného převodu majetkových práv, pojištěním atd.).

Burzu je třeba chápat jako zvláštní formu trhu, kde o konečné ceně rozhoduje stav nabídky a poptávky. Takto získaná cena se nazývá kurz.

Burza je tedy institucí, která organizuje obchod s investičními nástroji. Jejím prostřednictvím je možné **nakupovat a prodávat cenné papíry, investiční certifikáty, warranty** (více k nim viz infobox SOUVISLOSTI, str. 87), **futures**, aj.

WWW Česká mincovna: https://ceskamincovna.cz/
NASDAQ: http://www.nasdaq.com

Mezinárodní bankovnictví

Po prostudování této kapitoly budete znát:

- **podstatu, význam a poslání mezinárodního měnového systému**
- **historický vývoj mezinárodních měnových soustav a významné vlivy a události, které se na jejich formování podílely**
- **podstatu a význam mezinárodních měn a jejich pozici v měnových kurzech**
- **význam a poslání mezinárodního platebního styku, jeho podoby**
- **význam, poslání a strukturu Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a Evropské měnové unie**

Mezinárodní měnový systém

Mezinárodní ekonomické vztahy jsou ve světové ekonomice realizovány prostřednictvím **mezinárodního měnového a finančního systému**, který se skládá z národních a mezinárodních měnových a finančních vztahů. Ty spolu úzce souvisejí a vzájemně se ovlivňují.

Funkce mezinárodního měnového a finančního systému

Hlavní funkcí mezinárodního měnového a finančního systému je zprostředkování plateb mezi jednotlivými ekonomickými subjekty a vytváření příznivých podmínek pro rozvoj mezinárodních ekonomických vztahů.

Stále rostoucí počet ekonomických subjektů a rozvoj zbožní výroby představuje hnací síly, které si vynucují **vytváření adekvátních forem peněz a měnových vztahů** v národní i mezinárodní sféře.

Z terminologického hlediska je třeba rozlišovat **mezinárodní finanční systém** a **mezinárodní měnový systém**:

- **Mezinárodní finanční systém** – se vztahuje k mikroekonomické sféře a představuje soubor vztahů, které vznikají na mezinárodní úrovni, kdy dochází k pohybu peněžních prostředků mezi zeměmi. Jeho infrastrukturu tvoří burzy, komerční banky, pojišťovny, spořitelny atd.
- **Mezinárodní měnový systém** – je naproti tomu povahy makroekonomické. Představuje soubor vazeb mezi měnami a dílčími měnovými systémy územních jednotek. Infrastruktura mezinárodního měnového systému je tvořena vládami, centrálními bankami a mezinárodními institucemi. Nástroji jsou zde především měnové kurzy a úrokové sazby.

Vývoj mezinárodních měnových soustav

Měnový systém je možné považovat za způsob oběhu peněz v určité zemi, který je určen souborem zákonných opatření. Vývoj mezinárodních měnových soustav lze z historického hlediska rozčlenit do několika období. Jedná se o:

- **období před zlatým standardem** (do roku 1870),
- **období klasického zlatého standardu** (1870–1914),
- **období mezi světovými válkami** (1918–1939),
- **Bretonwoodský měnový systém** (1945–1971)
- **období po rozpadu Bretonwoodského systému** (od roku 1971).

Pojďme se nyní s jednotlivými obdobími seznámit podrobněji.

- **Období před zlatým standardem** (do roku 1870) – za světové peníze byly zprvu považovány dva drahé kovy – **zlato a stříbro**. Ačkoli v první polovině 19. století se majoritně používalo stříbro, v některých zemích fungoval **bimetalismus**, což byl zákonem povolený souběžný oběh mincí z obou kovů.

Co se v kapitole dozvíte

Budete pak umět:

- **pojednat o problematice významu mezinárodního měnového systému pro společnost a obchodní vztahy jednotlivých států světa**
- **nastínit historický vývoj mezinárodních měnových soustav**
- **vymezit význam mezinárodních měn a měnových kurzů a podoby mezinárodního platebního styku**
- **pojednat o nejdůležitějších organizacích majících určující vliv na vývoj mezinárodní bankovnictví**

SOUVISLOSTI

Francouzský bimetalismus a problém arbitráže

Ve francouzském právním řádu byl **bimetalismus** zakotven roku 1803, kdy vedle souběžného oběhu zlatých a stříbrných mincí byl v zákoně obsažen také poměr zlata a stříbra 15,5:1.
Udržovat v oběhu oba kovy však nebylo vždy jednoduché, neboť odchylovala-li se tržní cena od oficiálního poměru, vznikala zde příležitost pro tzv. **arbitráž**. Pokud by například vedly tržní ceny k poměru 17 uncí stříbra za 1 unci zlata, umožňoval právní řád Francie arbitražérovi dovézt 15,5 uncí stříbra a vyměnit je podle oficiálního poměru za jednu unci zlata, tu následně vyvézt ze země a prodat za tržní cenu. V uvedeném příkladu by došlo k realizaci bezrizikového zisku 1,5 unce stříbra. Právě kolísání hodnotového poměru zlata a stříbra bylo jednou z příčin odklonu od bimetalismu.

Obdobným směrem pak postupně šly i ostatní země, které jako platidlo používaly současně zlaté i stříbrné mince, tedy Nizozemsko i USA.

Na následujícím ilustračním obrázku vidíte zlaté a stříbrné francouzské mince z tohoto období, za vlády Napoleona III.). ▾